Regional genomförandestrategi för

Landsbygdsprogrammet

2007–2013 i Västerbottens län

Regional genomförandestrategi för landsbygdsprogrammet 2007-2013

Västerbottens län

Beslutad 2006-11-27
Reviderad 2008-10-28
Reviderad 2009-12-21

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING……5

2 NULÄGESBESKRIVNING OCH ANALYS……5
2.1 LANDSBYGDENS DEFINITION……5
2.2 BEFOLKNING……5
2.3 JÄMSTÄLLDHET……6
2.4 INTEGRATION……6
2.5 ENEREGIOMSTÄLLNING OCH KLIMATANSPASSNING……6
2.6 SYSSELSÄTTNING……7
2.7 UTBILDNING……7
2.7.1 Forskning och utveckling……8
2.8 KAPITAL OCH ENTREPRENÖRSKAP……8
2.9 KOMMUNIKATIONER OCH SERVICE……8
2.10 LANDSBYGDENS UNIKA RESURSER……9
2.11 DE AREELLA NÄRINGARNA……10
2.11.1 Jordbruket och livsmedelssektorn……*10*
2.11.2 Skogsbruket och skogsindustrin……*11*
2.11.3 Förnybara energikällor……*13*
2.11.4 Rennäringen……*14*
2.11.5 Fiske……*15*
2.11.6 Turism……*15*
2.12 LANDSBYGDENS MILJÖ……16
2.12.1 Biologisk mångfald och kulturmiljövärden……*16*
2.12.2 Miljöbelastning……*17*
2.13 STYRKOR OCH MÖJLIGHETER, SVAGHETER OCH HOT , SWOT……18

3 ÖVERGRIPANDE STRATEGI OCH REGIONALA PRIORITERINGAR…….. 19
3.1 ÖVERGRIPANDE REGIONAL STRATEGI……19
3.2 REGIONALA STRATEGIER……20
3.2.1 Jämställdhet……*20*
3.2.2 Integration……*21*
3.2.3 Miljömål……*21*

4 PRIORITERINGAR FÖR AXLARNA OCH INOM VARJE ÅTGÄRD……22
4.1 AXEL 1……24
4.1.1 Kompetensutveckling, information och kunskapsspridning – jordbruk……*24*
4.1.2 Kompetensutveckling, information och kunskapsspridning – skogsbruk……*25*
4.1.3 Startstöd för unga jordbrukare……*26*
4.1.4 Modernisering av jordbruksföretag……*27*
4.1.5 Högre värde i jord- och skogsprodukter……*28*
4.1.6 Stöd till samarbete för att initiera nya produkter……*29*
4.1.7 Infrastruktur som är av betydelse för utveckling och anpassning av jord- och skogsprodukter……*30*
4.2 AXEL 2……31
4.2.1 Utvald miljö……*31*
4.2.2 Bevara och utveckla skogens biologiska mångfald……*31*
4.3 AXEL 3……34
4.3.1 Diversifiering till annan verksamhet än jordbruk……*34*
4.3.2 Generella insatser för affärsutveckling i mikroföretag……*35*
4.3.3 Främjande av turistnäringen……*36*

4.3.4 Grundläggande tjänster för ekonomin och befolkning på landsbygden..... 37
4.3.5 Förnyelse och utveckling av byarna..... 38
4.3.6 Natur- och kulturarvet på landsbygden..... 38
4.3.7 Åtgärder i form av utbildning och information..... 39
4.4 LEADER..... 40

5 ÅTGÄRDERNA KOMPETENSUTVECKLING 4.1.1 OCH 4.3.7.....40

6 ÅTGÄRDEN UTVALD MILJÖ INOM AXEL 2..... 43

7 SAMBAND MELLAN LÄNETS GENOMFÖRANDESTRATEGI FÖR LANDSBYGDSPROGRAMMET..... 43
7.1 REGIONALA STRATEGIER OCH PROGRAM..... 43
7.2 STÖDFORMER..... 44
7.3 ÖVRIGA SAMBAND..... 45

8 SAMORDNING, FÖRANKRINGSPROCESS OCH PARTNERSKAP.....46

9 UPPFÖLJNING OCH INDIKATORER.....47

10 INFORMATIONSÅTGÄRDER..... 47

11 ORGANISATION FÖR GENOMFÖRANDE AV PROGRAMMET.....48

12 UTBILDNINGAR FÖR GENOMFÖRANDE AV LANDSBYGDS-PROGRAMMET..... 49

Bilaga 1 Indikativ medelsfördelning på axlar och åtgärder 2007-2013……..... 50
Förklaring åtgärdskoder…… 52

Bilaga 2 Regional plan för utvald Miljö, 2007-2013

1. Inledning

Den regionala genomförandestrategin för landsbygdsprogrammet i Västerbotten genomförs under åren 2007-2013 och samverkar med andra strategier och program på nationell och regional nivå för att uppnå de övergripande målen för ekonomisk, ekologisk och socialt hållbar utveckling.

Strategin för landsbygdsprogrammet har tagits fram i enlighet med de direktiv som lämnats av Jordbruksverket 2006. Länsstyrelsen har samordnat programframtagandet tillsammans med kommuner, landsting, näringsliv, berörda statliga myndigheter och ett stort antal intresse-organisationer. Utgångspunkten för strategin är regionala prioriteringar som uttrycks i bl. a. Regionalt utvecklingsprogram (RUP) och Regionalt tillväxtprogram (RTP) samt i den nationella strategin för landsbygdsprogrammet. Vid arbetet med prioriteringar har dessutom erfarenheter från genomförandet av Mål 1 Norra Norrland under programperioden 2000-2006 tagits till vara.

Den regionala genomförandestrategin beslutades 2006-11-27 av Länsstyrelsens styrelse. Den reviderade strategin har 2008-10-28 samt 2009-12-21 beslutats av landshövdingen.

2. Nulägesbeskrivning och analys

2.1 Landsbygd - definition

Det finns olika definitioner av begreppet glesbygd. Enligt OECD är glesbygd områden med färre än 150 invånare/km^2 medan Glesbygdsverket har definierat glesbygd som områden med mer än 45 minuters bilväg till tätort större än 3 000 invånare. I regionala strategin för lands-bygdsprogrammet definieras hela länet som landsbygd med undantag av tätorter med mer än 20 000 invånare. Det innebär att Umeå och Skellefteå tätorter inte betraktas som landsbygd. I framställningen likställs begreppet glesbygd och landsbygd.

2.2 Befolkning

Befolkningen bosatt på Västerbottens landsbygd uppgår till knappt 50 procent av länets totala befolkning. Antalet bosatta på landsbygden har under senare år minskat. Undantaget är den tätortsnära landsbygden i Umeåregionen där befolkningen istället ökar. Förändringen av befolkningsstorleken beror främst på nettoflyttning till och från området. Flyttströmmens betydelse för befolkningsutvecklingen gör att aktiviteter som stöder attraktiva boendemiljöer och goda livsvillkor, oavsett personers kön eller etnisk bakgrund, bör ses som prioriterade. Detta inkluderar behov av att arbetstillfällen skapas och synliggörs samt att länets mångsidiga, omfattande och unika natur, kultur och fritidsutbud anpassas och marknadsförs till en bred allmänhet.

Befolkningens åldersstruktur har stor betydelse för inkomstutvecklingen och därmed också för tillväxtförutsättningarna i en region. Åldersstrukturen kan till exempel ge indikationer om framtida förändringar i tillgången till arbetskraft och humankapital. En viktig regional indikator är försörjningsbördan dvs. andelen individer i så kallad arbetsför ålder (20–64 år) i förhållande till totalbefolkningen. På landsbygden i Västerbotten är en relativt låg andel av befolkningen i yrkesverksam ålder vilket i kombination med att befolkningen blir allt äldre medför en särskild utmaning för att klara välfärdsåtaganden, arbetskrafts- och kompetensförsörjning etc.

De stora avstånden medför också att länets glesbefolkade delar präglas av många mindre arbetsmarknader med få bransch- och yrkesområden, en anledning som bl a får kvinnor att lämna inlandet och landsbygden. En förutsättning för ett hållbart arbetsliv är valmöjligheter och att det t ex i den egna kommunen går att byta arbetsuppgifter och att insatser görs för att bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden. I dagsläget är det fler män än kvinnor som arbetspendlar över kommungränserna.

Glesheten inrymmer både hot och möjligheter, något som kräver särskilda insatser. De inomregionala skillnader som länet uppvisar innebär skilda utvecklingsbehov i länets olika delar och kräver en stor bredd av prioriterade insatser. Utvecklingsaktiviteter och utvecklingsmedel behövs både för att nuvarande tillväxtområden skall kunna fortsätta att växa och för att tillväxt skall skapas i andra områden.

2.3 Jämställdhet

Västerbotten ska vara ett attraktivt län för både kvinnor och män med lika möjlighet till utbildning, arbete, rekreation mm. I dagsläget är det exempelvis fler män än kvinnor som arbetar inom näringar som relateras till landsbygd. Inom jord- och skogsbruk är 37 % av de sysselsatta kvinnor. Insatser behövs därför som motiverar kvinnor att söka sig till jordbruks- och skogsbruksanknutna verksamheter.

2.4 Integration

I ett betänkande till regeringen (SOU 2008:58) *Mångfald som möjlighet – Åtgärder för ökad integration på landsbygden* framgår att de utrikesfödda utgör cirka 11,7 procent av landets sysselsatta, men endast 4,2 procent av dessa är verksamma i de gröna näringarna. Situationen är sannolikt inte nämnvärt annorlunda i Västerbotten.

Den demografiska utvecklingen fram till år 2030 pekar mot att andelen invånare i arbetsför ålder i landet kommer att vara påtagligt mindre än idag, vilket leder till brist på arbetskraft inom ett antal yrkesområden. Särskilt ansträngd blir situationen i avfolkningsbygder. Redan nu måste åtgärder vidtas för att mildra effekterna av den ökande demografiska obalansen. En viktig sådan åtgärd är att underlätta utrikesföddas inträde på arbetsmarknaden, inte minst inom landsbygdsnäringarna.

Västerbotten är i behov av fler invånare och invandring är en viktig del i länets befolkningsutveckling.

2.5 Energiomställning och klimatanpassning

Globala klimatförändringar och omställningen av världens energisystem påverkar människor, miljö och ekonomi i både positiv och negativ bemärkelse. Att begränsa klimatpåverkan är en viktig utmaning och central utvecklingsfråga för länets landsbygd. Landsbygden inrymmer stora tillgångar av förnybara energikällor, såsom skogsbränslen, vattenkraft och arealer för vindkraft samtidigt som det finns stora affärsmöjligheter inom energi- och klimatområdet.

Även om länet uppvisat en relativt gynnsam utveckling, kvarstår ett omfattande förändringsarbete. En utmaning som handlar om att *förbereda* samhället för ett förändrat klimat och dess följdeffekter (klimatanpassning), samtidigt som klimatförändringarna måste *begränsas* genom minskade utsläpp av växthusgaser (energiomställning).

Klimat- och energifrågorna berör de flesta samhällsområden och kräver omfattande åtgärder för klimatanpassning och energiomställning inom följande områden:

- Hållbar samhällsplanering, byggande och boende
- Hållbart resande och energieffektiva transporter
- Hållbart näringsliv och affärsdriven miljöutveckling
- Hållbara areella näringar
- Hållbar natur- och kulturmiljö
- Hållbar konsumtion, livsstil och hälsa

I rapporten ”Klimatet förändras och förändrar” analyseras hur länets klimat kan utvecklas under de kommande 100 åren. Utredningen konstaterar att temperaturökningar i Västerbotten väntas bli större än det globala och nationella genomsnittet. För Västerbotten innebär detta ett fuktigare klimat med mer nederbörd och att trädgränsen förflyttas högre upp på fjället. Utredningen konstaterade att det är nödvändigt att påbörja anpassningen till klimatförändringarna och analyserade också konsekvenserna för en rad olika sektorer och områden.

2.6 Sysselsättning

Sysselsättningen på Västerbottens landsbygd har under perioden 2000-2004 ökat med 0.2 procent. Detta kan jämföras med utvecklingen på läns- och riksnivå som under motsvarande period ökar med 0.9 respektive 0.7 %. Sysselsättningstillväxten bland män på länets landsbygd är i nivå med rikets tillväxt men lägre än sysselsättningstillväxten på länsnivå. Sysselsättningen bland landsbygdens kvinnor minskar under perioden medan ingen sådan negativ utveckling sker på läns- eller riksnivå. Andelen kvinnor av det totala antalet sysselsatta på länets landsbygd är något lägre (46 %) än motsvarande mått på läns- (47 %) respektive riksnivå (48 %). En relativt lägre andel sysselsatta kvinnor än män i kombination med den negativa sysselsättningsutvecklingen bland kvinnor under 2000-talet skapar behov av stimulans för en mer jämställd arbetsmarknad på Västerbottens landsbygd.

2.7 Utbildning

Utbildningsutbudet i Västerbottens län är synnerligen brett främst inom högre utbildning genom Umeå universitet (UmU), Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), Luleå tekniska universitet (LTU) och utbildningsorganisationen Akademi Norr. Utbildningsnivån har ökat generellt i landet under de senaste åren men är fortfarande högst i regioner med universitet/högskolor.

Nettoflyttströmmarna av högutbildad arbetskraft har länge varit riktade mot dessa regioner. I Västerbotten syns detta mönster tydligt. Länet överträffar totalt sett riksgenomsnittet för befolkning med eftergymnasial utbildning beroende av den starka koncentrationen av personer med sådan utbildning i Umeå. Västerbottens landsbygd däremot uppvisar en lägre utbildningsnivå än riksgenomsnittet.

Den relativt låga utbildningsnivån på Västerbottens landsbygd skulle till viss del kunna kompenseras genom ökat nyttjande av distans- och nätutbildning, vilket ny teknik i allt större utsträckning ger möjlighet till. Andelen av befolkningen i länets kommuner som deltar i distansundervisning är redan idag högre än det nationella snittet för samtliga kommuner. Däremot är befolkningsandelen som nyttjar nätutbildning fortfarande generellt lägre på Västerbottens landsbygd relativt motsvarande andel för riket.

2.7.1 Forskning och utveckling
Västerbotten har unika tillgångar för forskning och utveckling (FoU) genom universiteten och genom de forskningsinstitut som finns i länet. Ett flertal av länets internationellt konkurrenskraftiga kompetensområden har stark bäring mot miljöer på Västerbottens landsbygd. Som exempel kan nämnas forskning inom skogsskötsel, skogsteknik, träteknik, ekologisk hållbarhet samt säkerhet och sårbarhet.

Västerbotten är dock ett av de län i Sverige som har lägst antal FoU-årsverken i företagssektorn. Detta gäller i synnerhet förhållanden på Västerbottens landsbygd. En ökad FoU-intensitet bland länets företag bör därför ses som prioriterad då ett mer kunskapsintensivt näringsliv kan antas stärka landsbygdens attraktionskraft för investeringar från nationella och internationella aktörer.

2.8 Kapital och entreprenörskap
Att mäta förändringar i kapital inom en region är problematiskt. Statistik på en samlad övergripande nivå är i många avseenden bristfällig. I det följande används nystartade företag som en grov indikator för investeringsviljan på Västerbottens landsbygd. Noteras bör att variabeln underskattar investeringsklimatet då den exempelvis inte beaktar investeringar inom befintliga verksamheter.

På Västerbottens landsbygd fanns år 2005 omkring 12 700 små och medelstora företag. Detta motsvarade knappt 40 procent av de små och medelstora företagen i länet. Av landsbygdens små och medelstora företag är 96 procent s.k. mikroföretag med mindre är 10 anställda. Sedan 1997 har antalet mikroföretag på länets landsbygd minskat med 1 procent, medan övriga små och medelstora företag har ökat med 2 procent. Utvecklingen i övriga länet visar på en tillväxt av mikroföretag med 5 procent och övriga små och medelstora företag med 8 procent. Generellt bedöms den svaga tillväxten av små och medelstora företag bero på kapitalförsörjningsproblem på landsbygden, särskilt i inlandet. I synnerhet finns behov av marknadskompletterande finansieringslösningar som genererar jämlika förutsättningar för nyföretagandet i stad och landsbygd. Vidare krävs metoder för att stödja och uppmuntra entreprenörskap och idéförverkligande.

Insatser för att främja ungdomars företagsamhet, kreativitet och innovationsförmåga måste ges hög prioritet. Flickor och pojkar behöver också få information och förebilder som underlättar för dem att bryta traditionella utbildnings- och yrkesval. De i många fall stereotypa uppfattningarna om entreprenörskap kan verka hämmande i en valsituation. Skolan, från förskola till universitet, måste präglas av ett entreprenöriellt och kreativt klimat. Olika aktörer måste arbeta för att utveckla och stimulera kontakterna mellan skolan och näringslivet. Landsbygdens framtida tillväxt går i dag i skolan.

2.9 Kommunikationer och service
Landsbygdens säkra, rena miljöer utvecklas allt starkare till en konkurrensfördel. För att nyttja landsbygdens potential för boende och besök krävs bra kommunikationer. Detta avser såväl flyg- och landförbindelser som möjligheten till elektronisk kommunikation via bredband.

Sedan mitten på 1990-talet har ett antal lyckade bredbandsprojekt genomförts i Västerbotten. Detta har medfört att det idag finns ett regionalt fiberbaserat stomnät som knyter ihop huvudorterna i samtliga kommuner. Respektive kommun har sedan utifrån detta stomnät

byggt ortsammanbindande nät mellan byar och samhällen inom kommunen och områdesnät inom dessa.

De flesta större samhällen och byar har därför idag tillgång till någon form av bredband. Det finns dock sk vita fläckar, mindre byar och områden, som saknar tillgång till bredband. Specifikt för dessa är att de ofta är geografiskt perifert placerade i förhållande till kommunens huvudort.

I de projekt som genomförts tidigare har de huvudstråk som prioriterats haft en nord-sydlig riktning vilket medfört att bredbandskapaciteten i öst-västlig riktning är begränsad, detta gäller speciellt fjälldalarna i regionen.

I de områden som fick tillgång till bredband under de första bredbandssatsningarna finns det idag behov av att uppgradera och byta ut utrustning för att i framtiden kunna säkerställa tillgänglighet och kvaliteten.

För att dra fördel av den unika position som länets landsbygd uppvisar, krävs vidare att den fysiska bebyggelsemiljön och tillgången till samhälls- och kommersiell service säkerställs. Under de senaste åren har det dock skett en markant försämring av tillgänglig service. Mellan 1996 och 2002 miste 24 orter i Västerbotten sin sista butik. Mellan 2002 och 2005 har ytterligare 16 butiker lagts ner. Flera av länets butiker brottas med låg omsättning, vilket kan leda till fler nedläggningar på sikt. Eftersom länet har en stor geografisk yta innebär en butiksnedläggning i flera fall att konsumenter får mycket långa avstånd till närmaste dagligvarubutik.

Drivmedelsförsörjning är ett växande problem för landsbygden. Bensinbolagen har aviserat en strukturomvandling som innebär att antalet tankställen i landet kan komma att halveras. Orsakerna är flera som bland annat bristande lönsamhet i branschen, den nya ”pumplagen” samt höga kostnader för marksanering. På kort sikt är antalet direkta nedläggningshot begränsade till cirka 10 anläggningar i länet och inom en treårsperiod bedöms att cirka 20-26 anläggningar är hotade av nedläggning. Nedläggningshoten finns över hela länet. På många platser i länet blir avstånden långa för både hushåll och företag om den närmaste pumpstationen försvinner. För de mer perifera orterna i kommunerna kan en nedläggning av den närmaste bensinstationen innebära mellan 30 – 100 km längre körsträcka (enkel väg) beroende på var i länet man befinner sig.

Antalet grundskolor i länet har minskat under 2000-talet med 1–2 skolor i nästan samtliga kommuner förutom Skellefteå, Sorsele och Vännäs. Antalet gymnasieskolor har däremot inte minskat i någon kommun under de senaste åren.

2.10 Landsbygdens unika resurser

Landsbygden i Västerbotten är unik med rika naturtillgångar och goda livsmiljöer för såväl boende som besökare. Den är unik dels utifrån de livsmiljöer som här finns representerad, dels utifrån de rika naturtillgångar som området företräder i ett såväl nationellt som internationellt perspektiv.

En rapport från länsstyrelserna, *Analys av norrbottniska och västerbottniska Naturresursers betydelse för hållbar tillväxt (2008)*, visar hur en stark global tillväxt under senare år kraftigt drivit upp efterfrågan på varor från länens naturtillgångar. Den starka efterfrågan förväntas fortsätta i takt med en ökande världsbefolkning, en utvecklad välfärd och att allt fler länder

ökar den industriella produktionen. Naturresurserna på landsbygden har stor ekonomisk betydelse för Sverige. Naturresurser som skog och mineral svarar för en hög andel av Sveriges nettoexport samtidigt som de utgör en växande andel av svensk BNP. En ökning av produktionen i de naturresursbaserade näringarna ger upphov till indirekta ekonomiska effekter på andra näringar i landet.

Västerbotten har en varierad natur från kustlandskapet vid Bottenviken till fjällnaturen i väster på gränsen mot Norge. Däremellan finns inlandet med skogar och myrar. Länets naturreservat återspeglar denna mångfald. Här finns 190 naturreservat och en nationalpark. Länets olika naturtyper erbjuder unika möjligheter till rekreation och friluftsliv samt olika former av naturturism.

För att tillvarata de möjligheter som landsbygdens resurser bidrar med krävs i hög utsträckning ett aktivt nationellt engagemang med regionala hänsynstaganden, helhetssyn och ett ökat tvärsektoriellt samarbete.

2.11 De areella näringarna

2.11.1 Jordbruket och livsmedelssektorn

Inom Västerbottens jordbruk är omkring 5000 personer sysselsatta, motsvarande 2100 årsarbetande. 37 procent av dessa är kvinnor. Beaktas förädlingsled och indirekt sysselsättning blir betydelsen av jordbruket högre. Flertalet av dem som har registrerats har även sysselsättning utanför jordbruket. Jordbruksmarken omfattar 72 000 ha åkermark och 3 100 ha betesmark.

Jordbruket i Västerbotten utvecklas på liknande sätt som resten av Sverige men med vissa skillnader. Den mest betydande produktionsgrenen är mjölk, men även nöttkött-, gris- och äggproduktion har betydelse. Den yrkesmässiga trädgårdsodlingen har liten omfattning med en kvalitetsprofil i huvudsak inriktad på ekologisk och lokal produktion.

Strukturomvandlingen är snabb och medför att antalet företag minskar samtidigt som den genomsnittliga storleken på företagen ökar. För t.ex. mjölkproduktionen innebär detta att antalet företag har halverats den senaste tioårsperioden. Tack vare att kvarvarande företag vuxit, och att de har ökat produktiviteten per ko med 23 procent, är minskningen av mängden invägd mjölk på mejeri relativt liten. Jordbruket bedrivs med låg användning av insatsmedel. Användningen av mineralgödsel är lägre än i övriga landet och användningen av kemiska bekämpningsmedel är obetydlig.

Förutsättningarna för jordbruk varierar mycket i olika delar av länet. Mest gynnsamma förutsättningar har kustkommunerna med större sammanhängande arealer av mycket odlingsvärda åkerjordar. Här finns 82 procent av såväl åkerarealen som antalet kor. Inom inlandskommunerna är förutsättningarna betydligt sämre, dels på grund av kärvare klimat men framför allt på grund av avstånden och att åkern har mycket sämre struktur med små och vitt spridda skiften. I takt med att företagens areal växer, kommer också en drastisk ökning av kostnaderna för att bruka hundratals skiften inom en radie av många mil. Gränsen kan redan vara nådd för många företag då det inte är lönsamt att växa ytterligare. Effekterna av detta kan avläsas i mjölkproduktionens utveckling. Sedan 1994 har den ökat 3 procent i kusten medan den minskat 12 procent i inlandet. Skillnaderna är stora mellan kommuner, i Åsele har mjölkmängden minskat med 58 procent medan i den näst största jordbrukskommunen Robertsfors har ökat med hela 36 procent. Även om mjölkproduktionen fortfarande är

ryggraden i länets jordbruk, innebär tillbakagången i delar av länet att odlingslandskapet i alltfler byar måste hävdas med nya metoder utan samband med mjölkproduktion.

Jordbruksreformen 2005 medförde att antalet brukare med jordbruksstöd ökade mycket kraftigt. Även den anmälda arealen ökade, men om den nya stödformen lett till en förbättrad skötsel av landskapet är för tidigt att bedöma. Inslaget av spannmålsodling har minskat kraftigt och ersatts av vall eller bristfällig skötsel. Genom att stödsystemen inte längre på samma sätt styr vad som ska produceras kommer jordbrukarna vara mera öppna för alternativ användning av åkermarken. Ett viktigt uttryck för detta kan vara den energigräsodling i större skala som startats under 2007. Jordbruksreformen har lett till snabbt ökad konkurrens och prispress och det finns behov av fortsatt hög takt i moderniseringen av länets djurproduktion för att behålla konkurrenskraften.

Hästnäringen ger betydande möjligheter för turism, avel och foderproduktion. Hästhållningen i länet är ökande och uppskattades 2004 till ca 8 800 hästar vid 1 800 anläggningar för häst.

I takt med att antalet sysselsatta inom primärproduktionen av mjölk och kött minskar, ökar också behovet av ny verksamhet vid lantbruksföretagen. 340 företag driver kompletterande verksamhet som har direkt samband med jordbruksföretaget, t.ex. turism, förädling eller entreprenadverksamhet.

Produktionen av ekologiska livsmedel har haft svag utveckling i länet. Det har lett till problem med slakt, distribution och marknadsföring. Efterfrågan ökar nu framför allt från offentlig upphandling vilket ger en möjlighet att öka volymerna ekologiska produkter och att få till stånd bestående lösningar på kedjan mellan producent och konsument.

Utveckling av företagen förutsätter också utveckling av företagarna. I länet finns goda möjligheter till detta genom att Lantbruksuniversitet driver verksamhet inom såväl jord- som skogsbruk. Det ger en unik möjlighet till såväl framtagande av ny kunskap som spridning av denna till företagarna. De senaste åren har också utvecklats ett fördjupat samarbete mellan ca 15 aktörer som anordnar kompetensutveckling för företagare inom de areella näringarna. Organisationen för samarbete kallas ”Gröna navet” och har på kort tid stärkt såväl utbudet som kvaliteten på utbildningar.

Särklassigt störst företag för förädling av livsmedel är Norrmejerier med 490 anställda i Norr- och Västerbotten. Norrmejerier har gjort omfattande investeringar under senare år och ett av de mest kända varumärkena är ”Västerbottensosten”. Övriga företag tillhör kategorin små och medelstora företag. Under en följd av år har drivits projekt för att stimulera mera profilerad, småskalig, hantverksmässig livsmedelsproduktion. Detta kan ge effekter under kommande år.

2.11.2 Skogsbruket och skogsindustrin

Skogsbruk är en långsiktig verksamhet på landsbygden. Den baseras på en förnybar naturresurs som bra skött och väl nyttjad kan ge utrymme för ökad produktion och tillgänglighet av virke, bevarade natur- och kulturmiljöer samt rekreation och upplevelser i ett för människan attraktivt skogslandskap. Skogen berör oss alla i olika grad och insikten om skognäringens betydelse för vår miljö och välfärd är väsentlig i detta sammanhang.

Skogsägare och skogsmark
Det enskilda skogsbruket i länet omfattar totalt 19 658 företag, ägda av 24 450 privata skogsägare varav 37 procent är kvinnor. Andelen utboägda fastigheter är 28 procent. De privata skogsägarna har olika förutsättningar och varierande kunskap om skog och skogsbruk.

Länets totala skogsmarksareal uppgår till knappt 4 milj ha. Den produktiva skogsmarksarealen uppgår till 3,1 milj ha, där de privata skogsägarnas andel uppgår till 42 procent. Aktiebolagen äger 49 procent och allmänna skogsägare 9 procent.

Skogsproduktion
Det totala virkesförrådet i länet uppgår till 308 miljoner m3sk, den årliga tillväxten är ca 10,2 miljoner m3sk. Idag avverkas omkring två tredjedelar av den årliga tillväxten i länets skogar. De ökande kraven på råvara från skogen, inte minst inom bioenergiområdet, kommer att ställa krav på ökade uttag. Med hänsyn tagen till nationella och regionala miljömål bedöms den årliga avverkningen kunna öka med ca 2 miljoner m3sk, där ökad gallring svarar för knappt tre fjärdedelar. Med ytterligare förbättrad skogsvård och intensifierad skogsskötsel bedöms det möjligt att öka tillväxten och därmed avverkningen med ytterligare ca 1-2 miljoner m3sk per år inom ramen för nuvarande skogspolitik.

Skogsskötsel och skogsvård bör förbättras främst vad gäller röjning av ungskog men även i fråga om kvalitén på skogsföryngringarna. Fortfarande finns tiotusentals hektar ungskogar med akut och eftersläpande behov av röjning. Tillväxten kan ökas ytterligare genom gödsling och dikesrensning.

I regionen finns en snabbt ökande efterfrågan på biobränsle från kraftvärmeverk, pelletsfabriker och planerade etanolfabriker. Ett sätt att öka tillgången är uttag av idag föga nyttjade sortiment i traditionell skogsindustri, i form av grenar och toppar benämnt GROT. Utvecklingen inom bioenergiområdet kan bidra till att stimulera aktiviteten och öka tillvaratagandet av virke från eftersatta röjningar och förstagallringar.

För att upprätthålla den norrländska furans och granens goda virkeskvalitet bör ett kvalitetsinriktat skogsbruk bedrivas utifrån ståndortsförhållandena. Särskilt bland de privata skogsägarna bör detta kunna vara ett sätt att förbättra lönsamheten i skogsbruket.

Virkestransporter
Länets totala vägnät omfattar ca 3000 mil, varav ca 51 % enskilda vägar utan driftsbidrag. Dessa kan sägas vara i huvudsak renodlade skogsbilvägar. De långa transportavstånden i länet och de mycket stora arealerna skogsmark visar tydligt på behovet av samverkan kring ett väl utbyggt, kostnadseffektivt och miljömässigt hållbart transportsystem för virkesråvaran.

Vidareförädling
Virkesråvaran från Västerbottens skogar vidareförädlas vid ett fåtal mycket stora massa- och pappersbruk och ett flertal större sågverk, snickerifabriker m.m. Grovt skattat är det ekonomiska värdet av vidareförädlingen i traditionell skogsindustri 1 500 kr per avverkad m3sk. Detta motsvarar för Västerbottens län med dagens avverkningsnivå ett värde av ca 9,0 miljarder kronor per år.

För privata skogsägare kan småskalig bioenergiproduktion och annan vidareförädling av skogsråvara ge sysselsättning och ökad lönsamhet i skogsbruket.

Skogens sociala värden
För länets invånare och besökare är det av stor betydelse att kunna vistas ute i naturen med skogar, sjöar och fjäll samt längs kusterna och på havet. Detta för rekreation och avkoppling, idrott och friluftsliv, jakt, fiske och bärplockning och andra uteaktiviteter. Naturens möjligheter till främjande av människors hälsa bör inte underskattas.

Skogslandskapet (produktiv skog, myr och berg) utgör tre fjärdedelar av Västerbottens totala landareal. Av stor vikt är att skogarna brukas uthålligt - ekonomiskt, ekologiskt och socialt - för att säkerställa en god och attraktiv miljö i en stor del av länet. Miljön i skogslandskapet påverkas i hög grad av skogsbrukets omfattning, intensitet och hänsynstagande samt andelen skyddad skogsmark. Skogsbrukets påverkan har därför direkt avgörande betydelse för miljön i skogslandskapet och dess nuvarande möjligheter och framtida potential att bidra till en god livsmiljö och attraktiv region. Indirekt påverkas även andra landmiljöer samt vattenmiljöer i mer eller mindre grad av skogsbruket. Utveckling av nya metoder för skogsbruk kan ge ökade möjligheter att på ett bra sätt bedriva ett hållbart skogsbruk.

Mångbruk
Skogen har en stor potential för mångbruk (diversifiering och kombinationer m.m.). Det finns goda möjligheter att skapa arbetstillfällen och inkomster på landsbygden genom att bättre tillvarata och kommersiellt tillhandahålla upplevelser samt andra råvaror än traditionellt sågtimmer och massaved. Det kan vara jakt och fiske, olika former av safarier och andra upplevelser, bär, svamp och vilt, timring av stugor, tjärtillverkning, stuguthyrning m.m. Traditionellt skogsbruk kan bidra till att ge startkapital till sådana satsningar.

Klimatförändringarna
Ett varmare klimat med längre barmarkssäsonger och kortare vintrar samt mer nederbörd, kan få både positiva och negativa konsekvenser för skogsbruket i Västerbotten. Det varmare klimatet ger en ökad skogstillväxt som ger mer råvara till vidareförädlingsledet samtidigt som risken för angrepp av skadegörare som svamp och insekter kan öka. Det mildare och nederbördsrikare klimatet med kortare vintrar kommer att ställa större krav på både det allmänna vägnätets och skogsbilvägnätets standard, främst vad gäller bärigheten samt dimensionering av vägtrummor. Även bärigheten på skogsmarken under långa blöta höstar kan bli ett problem vid avverkningar. Behovet av väl fungerande skogsdikessystem kommer att öka. Den kanske största effekten av klimatförbättringen torde uppkomma i länets västra delar, där både björk- och barrskogsgränsen förskjuts uppåt längs fjällsidorna med ökade arealer produktiv skogsmark som följd.

Skogsbruket bör allteftersom anpassas till de nya klimatförutsättningarna för att kunna minimera effekterna och hantera dessa på bästa möjliga sätt. Ett ”*Ekoeffektivt skogsbruk*” som både är långsiktigt hållbart - ekonomiskt, ekologiskt och socialt - samt klimatanpassat, måste utvecklas.

2.11.3 Förnybara energikällor
Västerbotten har goda förutsättningar att bidra till samhällets omställning till förnybara energikällor och minska klimatpåverkan. Det gäller framförallt skogen men även jordbruksmarken kan få betydelse för energiproduktion och för att sluta kretsloppen i samhället.

Ambitionerna att påskynda energiomställningen från fossila bränslen tillförnybar energi har ökat markägarnas intresse för produktion av bioenergiråvara från skogs- och åkermark.

Potentialen för produktion av biomassa för energiproduktion är stor, men en signifikant ökning av denna produktion kräver både betydande insatser i ny teknik och nya metoder, och nya samverkansformer mellan markägare och mellan markägare, energibolag och entreprenörer. Jord- och skogsbruk omfattas av ett stort antal olika regelverk som i viss mån motverkar insatser för att öka produktionen av förnybar energi.

Under senare år har leveranserna av biomassa för energiproduktion främst utgjorts av restprodukter från skogsavverkningar och sågverksindustrin motsvarande 800 000- 1 000 000 (massavedsfabrikernas energiförbrukning ej inräknat) m3sk/år. Med en - inom ramen för de nationella och regionala miljömålen acceptabel – ökning av avverkningen och intensivare skogsskötsel skulle denna volym kunna höjas med ca 30 %. Ett utvecklingsarbete har initierats för att komplettera dessa leveranser med andra skogsbränslesortiment såsom stubbar, energigallringsvirke, långa toppar etc och ett åkerbränslesortiment i form av rörflen. Huvuddelen av dagens leveranser av biobränsleråvara är direkt knutna till slutavverkning eller gallring, vilket innebär att energiråvaruproduktionen är beroende av sågverks- och massaindustrins betalningsförmåga och efterfrågan. Långsiktiga skogsskötselinsatser med fokus på biobränsleproduktion torde endast förekomma i undantagsfall. Det saknas en praktisk modell för långsiktig och systematisk produktion av biobränsleråvara på skogsmark, som komplement till gagnvirkesproduktion och annat nyttjande av skogsmark.

Inom jordbruket produceras åkerbränslegröda på ca 500 ha i länet. I övrigt torde endast mycket begränsade volymer av rest- och avfallsprodukter från jordbruket i form av halm och gödsel nyttjas för energiproduktion. I den mån effektiva metoder för att reaktivera nedlagd åkermark för produktion av åkerbränsle kan utvecklas, har länet en betydande produktionskapacitet på åkerenergiråvara utan att produktionen av vallfoder och spannmål hämmas. Mer än en tredjedel av länets totala åkerareal om 76 000 ha kan vara disponibel för lönsam alternativ produktion även sedan arealbehovet för slåttervall till djurhållningen av nötkreatur, får och hästar är säkrat.

En ökad produktion av åkerbränsle på icke aktiv åkermark kräver emellertid kostnadskrävande anläggningsinsatser som inte täcks av försäljningsintäkter på dagens prisnivåer. Odling av åkerenergigrödor i sådan omfattning att underlag skapas för de specialiserade entreprenörsföretag som kan erbjuda kompletterande tjänster till jord- och skogsbruksföretagen i länet förutsätter därför sannolikt anläggningsstöd och stöd för att utveckla ny teknik och nya arbetsmetoder.

Ett arbete som syftar till att utveckla kompletta produktionssystem för åker- och skogsbränsleråvara har inletts i samverkan mellan regionala energibolag, markägarorganisationer och offentlig sektor.

2.11.4 Rennäringen

Renskötsel, som i Sverige räknas som en jordbruksnäring, bedrivs i huvudsak i Sveriges nordligaste delar. Renbete förekommer idag på omkring en tredjedel av Sveriges yta. Renskötsel bedrivs av samer, ett urfolk. Antalet samer i Sverige uppskattas till ca 20 000. Av dem är antalet renskötande samer ca 4500 varav 300 bor i Västerbottens län. Det finns omkring 950 renskötselföretag totalt i Sverige och ca 100 i Västerbotten (år 2005).

Totalt i Sverige finns det 51 samebyar varav sju i Västerbotten. De är Gran, Ran, Ubmeje tjeälddie, Vapsten, Vilhelmina norra, Vilhelmina södra samt Malå sameby. Malå sameby är en skogssameby och de övriga är fjällsamebyar. Samebyarna i Västerbotten sträcker sig över

hela länets yta, inklusive delar av Västernorrlands och Jämtlands län, och hade totalt 331 medlemmar år 2005. Det innebär att det finns i genomsnitt 47 medlemmar och 15 företag per sameby i Västerbottens län. Det totala antalet renar för Västerbottens samebyar är ca 55 000 (år 2008)

Rennäringen har relativt låg lönsamhet och bedrivs ofta i kombination med annan närings-verksamhet. Variationen mellan företagens struktur är stor i olika regioner i Sverige. Utveckling och förnyelse av kompletterande verksamhet, t.ex. inom områden som slöjd, turism och förädling av renkött ökar i betydelse. Rennäringen har betydelse för den regionala ekonomin i synnerhet i många nordliga landsbygdsområden. Rennäringen är av stor vikt för utveckling och bevarande av den samiska kulturen. Medelåldern bland renägarna är hög (drygt 30 % är över 60 år) och ännu högre inom renskötselföretagen. Ungefär två tredjedelar av renägarna är män.

2.11.5 Fiske

Den yrkesmässiga fiskerinäringen i Västerbotten består främst av verksamhet inom småskaligt kustfiske, vattenbruk och förädlingsindustri.

Länet har ca 24 aktiva yrkesfiskare, 3 större aktörer inom vattenbruk, 2 större berednings- och förädlingsföretag samt ett antal mindre företag inom vattenbruk och förädling. Yrkesfisket är småskaligt och bedrivs längs kusten. Branschen har svag lönsamhet samtidigt som rationaliserings- och investeringsbehovet är stort. Investeringsbehovet är stort bl a vad gäller att byta till sälsäkra fasta redskap, utrustning i fiskehamnarna och maskiner/lokaler för småskalig förädling. Logistiksystemen i länet behöver förbättras så att transporterna av fisk kan ske så effektivt som möjligt med obruten kylkedja. Särskilt gäller detta från fiskare till förstahandsmottagare. Vattenbruksföretagen utvecklas mycket positivt och stora satsningar görs framför allt då det gäller av odling av röding. Detta trots kärva yttre förutsättningar och långa transportavstånd.

Vid SLU i Umeå finns Institutionen för Vattenbruk med nationellt sektoransvar för FoU. Där bedrivs bl a omfattande fiskavelsforskning och forskning om fiskvandringen i havet och i älvarna. Stora insatser görs även för att förbättra de yttre förutsättningarna för fiskvandring i älvar och vattendrag genom att gamla flottleder rensas osv.

Det finns goda förutsättningar för sportfiske i länet. Här spelar fiskodlingarna en viktig roll för utsättning av fisk, fiskvandringen ökar när vattendragen restaureras och slutligen så bidrar forskningen till högre fiskkvalitet och volymutveckling.

Fisketurismen har utvecklats genom insatser inom Mål 1 Norra Norrland och är en växande näring med stor potential. Insatser har även gjorts för fiskerinäringen.

2.11.6 Turism

Länets turistiska produkter är intressanta både ur nationell och internationell synvinkel, där länets ”råvaror” (jakt, fiske, vildmark, lokal mat, intressanta besöksmål etc.) har en fram-trädande roll. Utvalda målgrupper i Stockholm/Mälardalen, Götaland, samt tysktalande länder är därför föremål för gemensamma marknadsföringsaktiviteter

Turism skapar intäkter inom flera branscher. Generellt omfattar turismen tre huvudområden; boende/restaurang, transporter och varuhandel. För 2007 beräknas turismen i Västerbottens län omsätta 7,3 miljarder och sysselsätta nära 5000 personer i dessa branscher. Utvecklingen

av antalet kommersiella gästnätter på hotell, stugbyar, vandrarhem och campingplatser har varit positiv. År 2007 uppmättes 1,5 miljoner gästnätter, en ökning för 4:e året i rad.

Den Länsstrategiska planen för rese- och turistindustrin i Västerbottens län är grunden för det gemensamma turistiska arbetet. Den togs fram i samarbete med länets destinationer, företag, kommuner m.fl. och antogs 2003. Den innehåller bl.a. vision och profil, är vägledande för prioriteringar och ligger till grund för årliga aktivitetsplaner och uppföljningar.

Insikten om marknadens efterfrågan och kvaliténs betydelse för gästernas nöjdhet och benägenhet att återvända, har fördjupats via ett flertal gästundersökningar åren 2002-2007. Resultatet är ett antal urvalskriterier för de turistiska aktörer och produkter som deltar i länsgemensamma aktiviteter. Undersökningarna har också ökat insikten om vilka marknader och målgrupper som är viktigast för länets aktörer samt förståelsen för och behovet av gemensamma aktiviteter, framför allt på en fjärrmarknad.

2.12 Landsbygdens miljö

2.12.1 Biologisk mångfald och kulturmiljövärden

Odlingslandskapet
Västerbottens odlingslandskap karaktäriseras av en småskalig och varierad jordbruksbygd, inflikad i ett dominerande skogslandskap. Åkermarken har rika inslag av öppna diken, kantzoner och småbiotoper, alla med stor betydelse för den biologiska mångfalden. Många djur-, växt-, lav- och svamparter är beroende av ett aktivt jordbruk med odling, djurhållning, stallgödsel, slåtter, bete och äldre överloppsbyggnader. Storspov och andra karaktärsarter är på tillbakagång och beroende av utvecklingen odlingslandskapet. Det enskilt största miljöhotet inom jordbruket är nedläggningen av jordbruksmark vilken medför att byar, åkrar och betesmarker växer igen samt lador och andra kulturvärden förfaller. Den brukade arealen odlingsmark i länet var som störst under 1950-talet och har sedan dess minskat med omkring 40 %. Den aktivt odlade arealen minskar fortfarande.

Idag finns endast en bråkdel kvar av de naturliga betesmarker och slåtterängar som fanns i länet för drygt 100 år sedan. De flesta har odlats upp till åker eller vuxit igen med skog. Av jordbrukslandskapets hotade växt- och insektsarter hör större delen hemma i naturbetesmarker och ängar eller i små rester av dessa markslag som t.ex. gårdstun, åkerholmar, diken och vägrenar.

Arealen naturbetesmark med särskilda värden och högsta miljöersättning mer än fördubblades under åren 2001-2006 från 400 till 830 hektar genom restaurering av igenväxta slåtterängar till naturbetesmark. Under perioden 2007-2008 minskade dock dessa arealer med över tjugo procent vilket framför allt kan förklaras med att många mjölkproducenter valde att lägga ned sina jordbruksföretag vilket i sin tur minskade antal betesdjur i landskapet. Denna oroväckande negativa trend tydliggör behovet av fortsatta restaurerings- och rådgivningsinsatser samt nyrekrytering av djurhållande jordbruksföretagare.

Samhällets intresse för skötsel av utpekade, särskilt värdefulla områden, öppnar möjligheter för företag med en ny typ av affärsidé: kulturlandskapsvård. I Vindelådalen har detta även kombinerats med marknadsföring under kvalitetsmärkningen ”Vindelälvens naturbeteskött”.

Landsbygdsprogrammet öppnar upp möjlighet till ersättning för våtmarksrestaurering i norr samtidigt som Länsstyrelsen nyligen färdigställt ett väl samverkat planeringsunderlag för var restaurering och anläggning av våtmarker i odlingslandskapet lämpar sig bäst med förhoppning om fler vattenspeglar i öppet landskap.

Skogslandskapet
Det finns idag betydligt mindre arealer riktigt gammal skog och äldre lövrik skog än vad som fanns i det ursprungliga naturlandskapet. På samma sätt har mängden död ved och gamla grova träd minskat. Dessa inslag i skogen har stor betydelse för den biologiska mångfalden.

”Den svenska modellen” för skogsbruk innebär att produktionsmålet och miljömålet går att förena i ett uthålligt skogsbruk på huvuddelen av skogsmarken. Generell hänsyn till natur- och kulturmiljövärden tas vid alla skogliga åtgärder. Fasta fornlämningar är skyddade enligt kulturminneslagen. Miljöcertifiering är ett sätt att kvalitetssäkra och utöka miljöhänsynen i skogsbruket.

För att nå målet att bevara den biologiska mångfalden behöver också skogsområden avsättas helt för naturvård. Skyddsformer är reservatsbildning, biotopskydd, naturvårdsavtal och frivilliga avsättningar. I länet är t.o.m. 2008 ca 135 000 hektar produktiv skogsmark formellt skyddad genom naturreservat, biotopvårds- och naturvårdsavtal, varav ca 104 000 hektar inom fjällnära skog. Detta motsvarar 4.1 % av länets produktiva skogsmarksareal. I länets strategi för formellt skydd av skog anges att ytterligare ca 17 000 hektar ska skyddas. Skogsimpediment (myr, berg och fjällbarrskog) om totalt 1 037 000 hektar varav en stor del trädbevuxna, brukas inte och är i praktiken undantagna från skogsbruk.

Skogsmiljöerna intill sjöar och vattendrag har blivit en alltmer aktuell fråga, både med tanke på miljömålen och på EU:s Ramdirektiv för vatten. Det finns behov av att begränsa skogsbruket och skydda dessa biologiskt värdefulla miljöer som har stor inverkan också på livsmiljöerna i vattnen.

En ibland förbisedd men viktig del i skogsmiljön är de i storleksordningen 25 000 kända forn- och kulturlämningar samt tidigare eller idag brukade kulturmiljöer som finns i skogslandskapet. Då två tredjedelar av länets skogar är bristfälligt eller inte alls inventerade, finns ett mycket stort antal okända forn- och kulturlämningar ute i skogslandskapet. Både natur- och kulturmiljöer samt forn- och kulturlämningar kan utgöra värdefulla komplement till annan verksamhet inom besöksnäringen. Fortfarande är det höga skadefrekvenser på kända fornlämningar vid markberedning av trakthyggen.

2.12.2 Miljöbelastning
Jordbrukets bidrag till övergödning i länet är mycket lågt, även om några vattendrag i jordbruksområden är näringsbelastade. Användningen av mineralgödsel är låg som ett länsgenomsnitt, hantering av stallgödsel kan förbättras för att ännu bättre utnyttjas som resurs i växtodlingen och för att minska avgången av ammoniak och andra växthusgaser.

Användningen av växtskyddsmedel är mycket låg, på större delen av arealen ingen alls. Hantering av växtskyddsmedel är strikt reglerad.

Ekologisk odling ger ett viktigt bidrag till en mera hållbar jordbruksproduktion och att minska användningen av kemiska insatsmedel med påverkan på miljön. Omfattningen av den

ekologiska odlingen är drygt 14 % av arealen (2008). KRAV-certifierad produktion är obetydliga 2,4 % av arealen.

2.13 Sammanfattning av styrkor och möjligheter, svagheter och hot, SWOT

Styrkor och Möjligheter

- Unik tillgång till naturrikedomar sett ur ett globalt perspektiv
- Attraktiv och hälsosam livsmiljö för både män och kvinnor, med ren luft och rent vatten samt nära tillgång till naturen
- Ett småskaligt och varierat odlingslandskap samt ett storskaligt och varierat skogslandskap, rika på natur- och kulturvärden samt sjöar och vattendrag
- Bredd i tillgången på attraktiva naturtyper och miljöer för boende och besökande - från kust till fjäll
- Befolkningen i tätortsnära landsbygd ökar i delar av länet
- God tillgång till forskning och högre utbildning i länet
- Länets utvecklade IT-infrastruktur för boende och företagande nyttjas i högre utsträckning
- Potentiella entreprenörer uppmärksammas och stimuleras för att stärka företagande.
- Klimatförändringen kan på lång sikt innebära ändrade förutsättningar för olika verksamheter, t.ex. betydligt större tillgång på skogsråvara för vidareförädling och bioenergi
- Framtida behov av miljövänliga och kostnadseffektiva energilösningar där jord- och skogsbruk har en nyckelroll i omställningen
- Livsmedelsproduktionen i länet baseras på låga nivåer av mineralgödsel och bekämpningsmedel och behåller i stora drag produktionsvolymerna
- Skogsproduktionen i länet baseras på förstklassig norrländsk skogsråvara, både produktion och åtkomst av virkesråvara ökar
- Starka varumärken inom länets livsmedelsindustri och skogsindustri
- God tillgång på åkermark för alternativ produktion
- Växande efterfråga på bioenergiråvara
- Såväl kvinnor som män uppmärksammas som potentiella entreprenörer och stimuleras för att stärka företagande

Svagheter och Hot

- Segregerad arbetsmarknad och höga ohälsotal i flera av länets kommuner
- Låg andel FoU-årsverken i näringslivet samt en låg andel medborgare med eftergymnasial utbildning på arbetsmarknaden (i 14 av 15 kommuner)
- Utbildningsnivån och kompetens bland företagare, kvinnor och män på landsbygden
- Otydlig bild av Västerbotten som attraktiv boende- och investeringsmiljö
- Länets perifera läge i ett internationellt perspektiv kombinerat med långa inomregionala avstånd
- Ökade transportkostnader och delvis svagt underhållen infrastruktur
- Gles befolkning
- Låg nyetableringsfrekvens av företag
- Befolkningsminskning, brist på arbetskraft och kompetens samt ogynnsam utveckling av åldersstrukturen i vissa delar av länet
- Ökad utboägande och förestående generationsväxling inom landsbygdens näringar
- Antalet jordbrukare och jordbrukets omfattning går kraftigt tillbaka i en betydande del av länet
- Landskapet och dess natur- och kulturvärden hotas av jordbrukets tillbakagång
- Skogslandskapets naturvärden och vattenmiljöer påverkas av ökad efterfrågan på skogsråvara och kulturvärden skadas av kraftig markberedning i kombination med dåligt kunskapsunderlag
- Klimatförändringen kan innebära ändrade förutsättningar med problem och risker för olika verksamheter
- Ökande svårighet med kapitalförsörjning i landsbygdens företag
- Nedläggning av kommersiell och offentlig service på landsbygden
- Praktiskt tillämpbara modeller saknas för intensiv och systematisk produktion av bioenergiråvara på skogs- och åkermark i större sammanhängande områden
- Könsuppdelad arbetsmarknad
- Exploatering av naturresurser t ex vindkraft och gruvor skapar konflikter mellan allmänna intressen och mellan olika näringar

3. Övergripande strategi och regionala prioriteringar

3.1 Övergripande regional strategi

Strategin i Västerbottens Landsbygdsprogram (LB) baseras på prioriteringar i länets regionala utvecklingsprogram (RUP). Omvänt gäller att verksamheter i LB är konstruerade på sådant sätt att de bidrar med utveckling till de i RUP:en angivna insatserna *Natur, kultur, hälsa, attraktiv bebyggelsemiljö och goda livsvillkor; Utveckling av näringsliv och företagande; Kompetensutveckling och arbetskraftsförsörjning*; *Tillgänglighet och infrastruktur*, *Internationellt samarbete och omvärldskontakter*. LB:s verksamheter bidrar således till att uppfylla den vision som anges i RUP, vilken tillika utgör den övergripande ambitionen med det regionala utvecklingsarbetet i Västerbottens län:

Västerbottens län är ledande bland Nordeuropas regioner i arbetet för en hållbar utveckling präglat av ett kunskapsdrivet och konkurrenskraftigt näringsliv. Länet inrymmer norra Sveriges mest attraktiva livsmiljöer med mångfald och tillgänglighet till arbete, boende, kultur, fritid, studier och omsorg där människor känner delaktighet och engagemang. År 2013 ska Västerbottens län ha 270 000 invånare.

Förutom RUP finns ytterligare dokument som har stor betydelse för de strategiska övervägandena i LP. Som exempel kan nämnas bl a ”Den nationella strategin för landsbygdens utveckling”, ”Strategierna för regionala miljömål”, ”Regionala tillväxtprogrammet 2008 (RTP)”, ”Regionalt strukturfondsprogram för Övre Norrland” samt ”Regionala skogliga sektorsmål”. Dessutom används Rapporten JämLYS - en jämställdhetsanalys av Övre Norrland som ett underlag för strategiska överväganden samt ”Regionalt utvecklingsprogram för nyanlända i Västerbotten” (MigRUP 2010).

Dessa dokument, i kombination med RUP och den nulägesbeskrivning som presenteras i avsnitt 2, leder till LP:s prioriterade verksamheter, vilka återfinns i avsnitt 4. Utifrån LP:s prioriteringar kan nedanstående mål upprättas som riktmärke för utvecklingen av Västerbottens landsbygd. Målen har sammantaget stark bäring mot den vision som anges för det regionala utvecklingsarbetet i Västerbottens län:

- Skapa konkurrenskraftiga och hållbara företag på landsbygden
- Bevara det värdefulla odlingslandskapet genom ett aktivt jordbruk
- Utveckla ett ”ekoeffektivt” - klimatanpassat och hållbart skogsbruk
- Genom lokala initiativ och lokalt engagemang skapa en attraktiv miljö på landsbygden för arbete, boende och rekreation

3.2 Regionala strategier

För att beviljas medel inom Landsbygdsprogrammets samtliga axlar och åtgärder måste projekten bidra till utveckling och förnyelse av landsbygden. Då RTP utgör en samlad värdegrund för verksamheter finansierade genom operativa program, är det viktigt att projektens inriktning i LB stödjer/kompletterar övriga finansierade verksamheter i RTP.

Värdegrunden i Landsbygdsprogrammet är hållbar tillväxt. Det innebär att alla projekt ska utformas på ett sätt som balanserat beaktar jämställdhet mellan kvinnor och män, mångfald och integration, bättre miljö samt ekonomisk utveckling i ett längre tidsperspektiv. I varje enskilt projekt kan det vara svårt att tillgodose alla kriterier för hållbar utveckling men för programmet som helhet är målet att alla kriterier ska uppfyllas.

3.2.1 Jämställdhet

Länsstyrelsen verkar för att nationella mål ska få genomslag i länet med hänsyn till regionala förhållanden och förutsättningar. Med den utgångspunkten har kunskapsunderlaget JämLYS (mars 2008) tagits fram. JämLYS är en jämställdhetsanalys av Övre Norrland och utgör ett strategiskt underlag som med fördel nyttjas inom landsbygdprogrammet.

I analysen föreslås åtgärder bl a inom områden som Makt och inflytande, Ekonomisk jämställdhet och Omsorg och hemarbete. Ett av insatsområdena Ekonomisk jämställdhet handlar om att komma bort från föreställningar om kvinnors företagande och se till att kvinnor respektive män kan starta, driva och utveckla företag på lika villkor.

Under hösten 2009 har Jämlys av näringslivet i Västerbotten tagits fram på uppdrag av Länsdelegationen i jämställdhet för att sätta fokus på länets arbetsmarknad och näringsliv utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Utgångspunkter för Jämlys är regeringens strategi för jämställdhet och fokusområden är följande:

1. Motverka könsuppdelningen på arbetsmarknaden och i näringslivet
2. Främja jämställda villkor för entreprenörskap
3. Jämställt deltagande i arbetslivet
4. Jämställda arbetsvillkor

I Jämlys finns förslag på insatser för att främja ett jämställt företagande i Västerbotten. Det kan bl a handla om förändrade attityder gentemot kvinnor som entreprenörer, ökade kunskaper hos långivare om jämställdhet och företagande samt att göra det möjligt för kvinnor och män att förena föräldraskap och förvärvsarbete.

3.2.2 Integration

En strategi, ”*Regionalt utvecklingsstrategi för introduktion av nyanlända i Västerbottens län*” har tagits fram i ett partnerskap bestående av Västerbottens kommuner, Försäkringskassan Arbetsförmedling, Västerbottens läns landsting, Umeå universitet, Handelskammaren, Region Västerbotten och länsstyrelsen. Syftet med strategin är att på ett aktivt sätt tillgodose de behov av olika insatser och stöd som nyanlända/utrikesfödda behöver för att integreras i samhälle och arbetsliv. Den omfattar områden som bl a arbetsmarknad, studier, fritid, validering och samhällsinformation. Målsättningen med insatserna är att minst 50 % av de nyanlända vuxna försörjer sig själva inom två år och att 50 % är kvar i länet efter 5 år.

Programmet antogs av Migrationsrådet i Västerbotten hösten 2008. Rådet leds av landshövdingen och ledande kommunala företrädare för samtliga kommuner samt i övrigt representanter från partnerskapet. Strategin är ett underprogram till RUP.

3.2.3 Miljömål

I Västerbotten har en strategi för länets miljöarbete tagits fram, ”*Samverkan för hållbar utveckling i Västerbottens län”*, och som omfattar miljökvalitetsmål, delmål och helhetsstrategier. Arbetet med de regionala miljömålen har bedrivits i brett partnerskap inom länet och lett fram till tio utvecklingsinriktade helhetsstrategier för hållbar ekologisk, ekonomisk och social utveckling. Tre av dessa strategier har särskild bäring på åtgärder inom landsbygdsprogrammet.

Livsmedel

Målet är att utveckla ett långsiktigt hållbart jordbruk och livsmedelsproduktion med stark koppling till hög kvalitet och tydlig koppling till länets natur-, kultur- livsmiljö- och turistvärden.

- Öka statusen och de ekonomiska och sociala förutsättningarna för jordbruks- och livsmedelsarbete i länet
- Stärka länets livsmedelsprofil genom utveckling av industriell och småskalig förädling av kött, mjölk, ost, bär och svamp
- Utveckla marknaden för närproducerat och närförädlat
- Utnyttja odlingsformer som leder till ökad arealanvändning och bibehållande av det öppna landskapet
- Ökad djurhållning inom odlingslandskap med särskilda natur-, kultur- och turistvärden

- Integration av lantbruket i ett hållbart samhälle med stort inslag av kretsloppssystem

Skog och trä
Målet är ökad förädling och användning av länets förnybara träråvaror med en tydlig klimat- och miljöanpassning i alla produktions- och konsumtionsled.

- God klimatanpassad skogs-, natur-, vatten- och kulturmiljövård som skapar förutsättningar för ett ”ekoeffektivt” skogsbruk med en långsiktigt uthållig och hög avverkningsnivå.

Livsstil, hälsa och konsumtion
Målet är att människor i Västerbotten har kunskap och insikt om att grunden för det hållbara samhället är att vi alla förändrar livsstil och konsumtionsbeteende.
Möjligheter till god livskvalitet och hälsa genom bra boende, sysselsättning, bra mat, rekreation och att kunna göra egna val, oavsett var i länet man bor, är en grundläggande utgångspunkt i länets utveckling.

- Lokalt förändringsarbete med ”gräsrotsmedverkan” i byar med syfte att skapa hållbara närsamhällen med attraktiva, rena och livskraftiga luft-, mark- och vattenmiljöer och starkare social sammanhållning
- Stark integration av demokrati, jämställdhet, folkhälsomål och mångkultur i arbetet
- Betona vikten av att i så stor utsträckning som möjligt handla lokalt och regionalt producerade livsmedel, energivaror, byggnadsmaterial etc
- Marknadsföra fördelarna med att bo och leva i ”det hållbara Västerbotten”
- Öka förutsättningarna för gemenskapsföretag och kooperativ.

4. Prioriteringar för axlarna och inom varje åtgärd

Landsbygdsprogrammet har fyra axlar eller inriktningar. För att uppnå det övergripande målet d v s att främja en ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbar utveckling av landsbygden, gäller följande prioriteringar:

Axel 1
- att stimulera konkurrenskraften hos länets företag inom jord- och skogsbruk samt inom livsmedelsproduktion och förädling på grundval av ett hållbart naturresursutnyttjande

Axel 2
- att bevara och utveckla ett attraktivt landskap och en levande landsbygd och stimulera omställningen till en resurseffektiv och hållbar produktion med minskad miljöpåverkan
- att skapa en helhetssyn på landskapet

Axel 3
- att diversifiera landsbygdens näringsliv och öka sysselsättningen. Högre livskvalitet ska uppnås för de som bor på landsbygden genom insatser för ett hållbart nyttjande av landsbygdens samlade resurser.

Axel 4 (Leader)
- att genom lokal förankring, inflytande och samarbete uppnå målen i de övriga axlarna.

Inom varje åtgärd prioriteras verksamheter som:

- Bidrar till utveckling, förnyelse och innovationer på landsbygden
- Främjar företagande och sysselsättning
- Bidrar till ökad jämställdhet
- Bidrar till ökad integration och mångfald
- Förbättrar miljö
- Leder till samverkan och nätverksbyggande

Aktiviteterna i landsbygdsprogrammet ger förutsättningar att nå regionala miljökvalitetsmål och helhetsstrategier i länet. Åtgärderna bör tillämpas utifrån en helhetssyn på landsbygdens utveckling, där programmets åtgärder samverkar med andra insatser från samhällets sida för att stärka landsbygdens attraktionskraft och dess hållbara utveckling.

Prioritering mellan åtgärder axelvis
I programmet har åtgärden kompetensutveckling förstärkts så mycket som är möjligt, med hänsyn till nationella takbelopp, för att öka förändringstakten i jordbruksnäringarna. För att påskynda strukturförändringar mot större och mer effektiva företag och generationsväxlingar förstärks åtgärderna modernisering och startstöd.

Stöd till affärsutveckling inom mikroföretag ges även inom andra program och stödformer i länet, varför denna åtgärd får stå tillbaka till förmån för diversifiering. Den senare är särskilt viktig i områden med svaga förutsättningar för jordbruk. Åtgärden för byautveckling minskas eftersom huvuddelen av länet kommer att omfattas av Leaderverksamhet.

Stödområden
Stöd enligt axel 3 ska avse insatser som bidrar till målen bättre livskvalitet och diversifierad ekonomi på landsbygden. Insatsen ska ha en klar koppling till denna målsättning även om aktörerna har sitt säte i tätort. Stöd enligt axel 4 i landsbygdsprogrammet kan endast lämnas på landsbygden, vilket innebär att stöd inte kan lämnas inom Umeå och Skellefteå tätorter.

Samverkan mellan åtgärder inom programmet
Länsstyrelsen arbetar för att åtgärder inom programmet ska förstärka varandra. Projekt med näringslivskoppling ska följas upp med insatser för kompetensutveckling och för att sprida resultaten, samt insatser för investeringar i berörda företag. Kompetensutveckling ska erbjudas till företag med miljöersättningar eller med stöd för modernisering, för att uppnå ökad miljönytta och effektivisering.

Länsstyrelsens arbetsformer för Landsbygdsprogrammet syftar till att skapa samverkan med andra program och stödformer vid Länsstyrelsen samt till att hanteringen av olika åtgärder i programmet ska ske i nära samverkan mellan berörda handläggare. Se avsnitt 11.

Avgränsning mellan axel 3 och Leader
Projektstöd kan beviljas av Länsstyrelsen i axel 3 och av Leader för likartade verksamheter. Det finns därför behov av att göra en avgränsning mellan projekt som Leader respektive Länsstyrelsen kan finansiera.

De projekt som Länsstyrelsen avser att finansiera i axel 3 är samverkansprojekt som omfattar hela eller delar av länet eller är länsövergripande. Länsstyrelsen kan även finansiera projekt

av mer lokal natur men endast om de har en större regional betydelse eller har påverkan på regionala strukturer.

Insatser/projekt som finansieras av Leader respektive Länsstyrelsen bör komplettera varandra så att synergieffekter uppstår som bidrar till ökad måluppfyllelse.

De ”nya utmaningarna”
Reformen av EU:s jordbrukspolitik, den sk hälsokontrollen, påverkar också det strategiska arbetet med Landsbygdsprogrammets genomförande och programmet ändras därför fr o m 2010 och kompletteras med insatser för att möta vad som kallats de ”nya utmaningarna”.

De ”nya utmaningarna” är:
- klimat
- förnybar energi
- vattenkvalitet
- biologisk mångfald
- omstrukturering av mjölksektorn
- bredband
- Matlandet (svensk prioritering)

Genomförandestrategin kompletteras både i analys och på åtgärdsnivå med de utmaningar som är aktuella för resp åtgärd. Särskilda medel tilldelas programmets budget alt avropas från Jordbruksverket för genomförandet av utmaningarna.

Matlandet
Lokalt och regionalt producerad mat jämte matkultur väcker allt större intresse och efterfrågas av allt fler människor. En ökad miljömedvetenhet hos konsumenterna påverkar val av produkter och t ex förväntas efterfrågan på ekologisk mjölk fördubblas i länet inom några år. Matupplevelser kopplat till turism är idag ett område som blir alltmer intressant att arbeta med och som kan skapa förutsättningar för nya företag och arbetstillfällen på landsbygden. Därtill görs den svenska mattraditionen känd i världen av svenska kockar som tar vara på blandningen av tradition och nyskapande.

Livsmedelsindustrin är idag Sveriges fjärde största arbetsgivare och tillsammans med turistnäringen är båda viktiga för landsbygdens utveckling. Satsningen på Matlandet är en svensk prioritering som förväntas skapa tillväxt och sysselsättning på landsbygden.

4.1 Axel 1

4.1.1 Kompetensutveckling, information och kunskapsspridning - jordbruk (åtgärdskod 111)

En hög kunskapsnivå hos företagarna är en viktig konkurrensfaktor. Åtgärdens övergripande målsättning att förena en modern, ekologiskt hållbar och etisk produktion med ekonomisk konkurrenskraft, att nå såväl miljömålen som ökad lönsamhet. Ökad kompetens ska vara ett medel att förstärka effekten av andra åtgärder i programmet. För att understödja jordbruksreformens mål 2005 om ökad marknadsorientering behövs under de närmaste åren ökat fokus på att stödja jordbrukarnas kompetens som företagare och marknadsaktörer. En annan viktig insats är att främja kunskapsöverföringen från forskning och utveckling för utveckling av ny produktion, teknik och innovationer.

Mål
Ökade kunskaper och kompetens hos företag inom områden som rör produktionskvalitet, tillämpning av ny kunskap om teknik, hållbart resursutnyttjande och utveckling av lönsamt företagande.

Målgrupp
Personer som är verksamma inom livsmedels- och jordbrukssektorn, inklusive trädgård.

Prioriteringar
- Stärka företagarna genom utveckling av rollen som företagsledare och utveckling av befintliga och nya verksamheter.
- Utbildning, information och rådgivning med inriktning mot nationella och regionala miljömål, djurens välfärd och andra produktionskvaliteter.
- Stimulera ett ökat företagande bland ungdomar, kvinnor och utrikesfödda.
- Insatser prioriteras som leder till måluppfyllelse för de ”nya utmaningarna”, förnybar energi, vattenkvalitet, klimat, omstrukturering av mjölksektorn, biologisk mångfald och Matlandet.

Stödnivåer
- Projektstöd till kompetensutvecklingsinsatser lämnas med 20-100 % av stödberättigande kostnader. Vid t. ex. kurser som har karaktär av myndighetsinformation kan stöd lämnas med 100%, vid övriga kurser och utbildningar ska en kursavgift tas ut. Avgiften ska differentieras för olika typer av utbildningar.
- För företagsstöd till kompetensutveckling (kompetenscheckar) lämnas stöd med 50 % av stödgrundande kostnader upp till 50 000 kr.

4.1.2 Kompetensutveckling, information och kunskapsspridning - skogsbruk (Åtgärdskod 111)

Kompetenshöjande insatser till skogsägare såväl som till andra verksamma i skogsbruket behövs för att nå de skogspolitiska målen samt övriga regionala och nationella mål som berör skogen. Av målen framgår att skogen ska skötas så att den ger uthålligt god avkastning och biomassaproduktion, har bibehållen biologisk mångfald samtidigt som kulturmiljövärden och sociala värden värnas.

Mål
- Förstärka skogsägarens roll som småföretagare, utförare och beställare av skogliga åtgärder som leder till ett hållbart skogsbruk.
- Förstärka skogliga entreprenörers och anställdas kunskaper om vad som krävs för att leva upp till de krav som ställs för ett hållbart skogsbruk.
- Förmedla kunskap om skogen som en resurs för utveckling av befintliga och nya verksamheter, mångbruk och småskalig vidareförädling.
- Förstärka skogliga entreprenörers kompetens i rollen som företagare.
- Ge information om betydelsen av samverkan kring skoglig infrastruktur (underhåll och byggnation).
- Utbildning av berörda aktörer ska leda till att ett ökat uttag av GROT inte medför att marken försuras eller utarmas på näringsämnen eller skadar naturvärden i skogen.

Målgrupp
Målgruppen för rådgivningssatsningen består av skogsägare, skogstjänstemän, skogs- och skogsmaskinentreprenörer och deras medhjälpare, anställda och övriga verksamma i skogsbruket samt de som lever av skogens andra värden. Därutöver utgör åtgärdens utbildare en egen målgrupp.

Prioriteringskriterierna används utan inbördes ordning. Ansökningar som uppfyller flera kriterier prioriteras högre än de som uppfyller färre.

- Beställarkompetens hos skogsägaren. Prioriterad målgrupp är skogsägare som nyligen förvärvat sin fastighet.
- Ny och breddad företagsutveckling.
- Förebygga olyckor i skogsbruket.
- Skog och klimat, för att minimera klimatpåverkan och anpassa produktionen till klimatförändringarna.
- Förnybar energi från skogen, för att stimulera produktion och ett hållbart uttag av biomassa samt kompensationsåtgärder.
- God och funktionell miljöhänsyn. Prioriterade målgrupper är anställda och entreprenörer inom avverkning och skogsvård samt skogliga tjänstemän.
- Bra föryngringsmetod och material.
- Företagarkompetens för skogsentreprenörer/skogsmaskinentreprenörer
- Skogsbruksmetoder och skötselåtgärder för att kombinera miljö- och produktionsvärden. Prioriterad målgrupp är anställda och entreprenörer inom skogsbruket.
- Skötselåtgärder för natur- och kulturmiljövärden samt sociala värden.
- Skog och vatten.

Stödnivåer
- Projektstöd till kompetensutvecklingsinsatser lämnas med 20-100 % av stödberättigande kostnader.

4.1.3 Startstöd för unga jordbrukare (Åtgärdskod 112)

Medelåldern för jordbrukare är hög och det är angeläget att underlätta generationsskiften och etablering av unga företagare. Kapitalförsörjningen är ett särskilt stort hinder vid nyetablering av ett företag.

Mål
Öka andelen yngre företagare inom lantbrukssektorn.

Målgrupp
Målgruppen utgörs av personer yngre än 40 år som för första gången etablerar sig som ägare och ansvariga för driften av ett jordbruks- eller trädgårdsföretag.

Prioriteringar
- Företag som gynnar jämställdhet och integration
- Företag som skapar ökad sysselsättning, långsiktig lönsamhet och hållbar konkurrenskraft

Stödnivåer
Startstöd lämnas med 250 000 kr. Om mer än en person uppfyller villkoren för startstöd i företaget kan maximalt två startstöd lämnas.

Övriga principer och krav:
- Stöd lämnas endast till aktiva jordbruks- och trädgårdsföretagare.
- Företaget kräver en arbetsinsats som motsvarar minst 1 350 timmar per år.
- Stödmottagarens arbetsinsats i lantbruksdelen av företaget uppgår till minst 900 timmar per år inom en tvåårsperiod.
- Stödmottagarens inkomst från verksamhet utanför företaget får max vara 50 procent av industriarbetares inkomst.
- Krav på relevant teoretisk och yrkesmässig erfarenhet
- Ansökan om startstöd inlämnas till länsstyrelsen inom 12 månader från etablerings-tidpunkten

4.1.4 Modernisering av jordbruksföretag (Åtgärdskod 121)

Den ökade globala konkurrensen förutsätter moderna och effektiva produktionsenheter som tillgodoser de krav som samhället och konsumenterna ställer på en hög produktionskvalitet, god arbetsmiljö, hållbart naturresursutnyttjande inkl. upprätthållande av landskapet och minskad miljöpåverkan, etik och djurvälfärd. Hela länet ligger inom mindre gynnat område med klimatiska och strukturella nackdelar och behöver fortsatt hög investeringsvolym i jordbruksföretag för att om möjligt knappa in på det konkurrensförsprång som finns i mera gynnade områden. Investeringsstödet är det viktigaste medlet att stimulera modernisering av jordbruket.

Mål
Ökad lönsamhet eller sysselsättning samt förbättrad djur- och arbetsmiljö i företagen.

Målgrupp
Målgruppen utgörs av jordbruks- och trädgårdsföretag som genomför investeringar inom primärproduktionen.

Prioriteringar
- Insatser för att stärka företagens konkurrenskraft och främja förnyelse som ger ett hållbart utnyttjande av landsbygdens resurser.
- Investeringar i basnäringarna i länets jordbruk, t.ex. mjölkproduktion.
- Investeringar för alternativ till mjölkproduktion för att upprätthålla landskapet i områden där denna sviktar, t.ex. köttproduktion med dikor eller får, uppfödning av häst eller foderproduktion.
- Investeringar för produktion med mervärden t.ex. ekologisk produktion.
- Investeringar för energieffektiviseringar eller småskalig energiproduktion på gårdsnivå, t ex biogas.
- Insatser prioriteras som leder till måluppfyllelse för de ”nya utmaningarna”; förnybar energi, klimat och omstrukturering av mjölksektorn.

Stödnivåer

Område	Maximalt stödbelopp per treårsperiod	Maximalt bidrag
Kust	2,5 mnkr	25%
Inland	3,0 mnkr	40%
Fjällkommuner	3,5 mnkr	50%

Till kusten räknas Nordmaling, Umeå, Vännäs, Robertsfors, och Skellefteå kommun utom Fällfors och Jörns församlingar eller den del av Burträsk församling som avser f d Kalvträsk församling. Sorsele, Storuman, Vilhelmina och Dorotea räknas som fjällkommuner, resterande del av länet räknas i detta sammanhang till inlandet.

Stöd lämnas inte till:
Gårdsverkstäder, maskinhallar

Övriga begränsningar och krav:
- Maskiner ska ha en tydlig koppling till den fasta anläggningen.
- Stöd lämnas till fältmaskiner med maximalt 300 000 kr och endast för:
  - växelplog om sökande är certifierad ekologisk odlare
  - rundbalspress med inplastare i fjällkommunerna
  - Skördemaskiner som är anpassade för energiproduktion för odling av energigrödor på åkermark.
- Stöd till värmeanläggningar lämnas endast till den del av anläggningen som avser värme/varmvatten till ekonomibyggnaderna.
- Stöd till plantor och plantering av fleråriga energigrödor kan lämnas till hybridasp.
- Stöd lämnas endast till aktiva jordbruksföretag. Omfattning av företaget måste motsvara en arbetsinsats av minst 900 timmar per år.
- Krav på yrkeskunskaper
- För stora investeringar som leder till stora sysselsättningsökningar kan stödtaket höjas.
- Minsta stödbelopp är 20 000 kr.
- Godkända kostnader för affärsplan är 5000 kr.

4.1.5 Högre värde i jord- och skogsbruksprodukter (Åtgärdskod 123)

Åtgärden syftar till att ge länets förädlingsföretag förutsättningar att öka förädlingsgraden i produktionen, ta fram nya produkter och effektivisera produktionen genom innovativa lösningar. Inriktningen kan t.ex. ligga på produkter med lokal eller regional identitet eller med särskilda kvalitetsegenskaper. Åtgärden ska också stödja lokal eller regional, småskalig eller hantverksmässig vidareförädling av livsmedel och jord- och skogsbruksprodukter.

Mål
Ökad lönsamhet i företag som får stöd.

Målgrupp
Målgruppen utgörs av länets små och medelstora företag som förädlar produkter från jord- eller skogsbruk inkl. trädgård. Stöd kan också lämnas till företag som förädlar viltprodukter av kött och bär. Se förteckning i bilaga 1 till EG-fördraget för spec. av de varor som är att anse som jordbruksprodukter. Inom skogssektorn ges stöd enbart till mikroföretag.

Prioriteringar

- Småskalig produktion och saluföring.
- Produktion med nyttjande av lokala råvaror.
- Innovativ utveckling av nya produkter, processer och tekniker.
- Prioritering ska ske av de företag som utifrån sin affärsplan eller motsvarande bedöms ha bäst möjligheter att efter investeringsinsatsen kunna bli långsiktigt lönsamma och som kan bidra till en ökad konkurrenskraft, ökade mervärden och ökat förädlingsvärde i företaget.
- Stödet har avgörande betydelse för att investeringen ska kunna genomföras.
- Investeringar i företag i inlandet.
- Investeringar i nya företag.

Stödnivåer

- Stöd lämnas med 25 % av stödberättigande kostnader i kusten och 40 % av stödberättigande kostnader i hela inlandet. Till kusten räknas Nordmaling, Umeå, Vännäs, Robertsfors och Skellefteå kommun utom Kalvträsk, Fällfors och Jörns församlingar. Övriga delar av länet inkl Jörns, Fällfors och f d Kalvträsk församling räknas till inlandet.
- Minsta stödbelopp är 5 000 kr.

Övriga principer och krav:

- Allmänna omkostnader i samband med en investering kan räknas in i investeringskostnaden t ex konsultkostnader för utveckling av företagets verksamhet, marknadsanalyser och strategier samt försäljningsaktiviteter som inte utgör direkt marknadsföring mot slutkonsument.

EU:s definitioner av företagstyper:
Mikroföretag: sysselsätter färre än 10 personer.
Småföretag: sysselsätter mellan 10 och 49 personer.
Medelstora företag: sysselsätter mellan 50 och 249 personer.
Dessutom finns begränsningar beträffande omsättning och balansomslutning.

4.1.6 Stöd till samarbete för att initiera nya produkter, processer och tekniker inom jordbruks- och livsmedelssektorn samt inom skogsbrukssektorn (Åtgärdskod 124)

Åtgärden ska underlätta för företag inom jordbruks-, livsmedels- och skogssektorerna att samarbeta kring innovativ utveckling av nya metoder, produkter, processer, system och tekniker. Företag på landsbygden kan ha särskilda problem för samverkan på grund av avstånd och gleshet. I ett samverkansprojekt ska alltid minst en primärproducent ingå.

Mål

Företag inom de areella näringarna förbättrar sin konkurrenskraft som ett resultat av samarbete.

Målgrupp
Jord- och skogsbruksföretag, företag som förädlar jord- och skogsbruksprodukter, industriforskningsinstitut, universitet, högskolor, näringslivsfrämjande aktörer, etc.

Prioriteringar
- Samarbetet ska bidra till ökad konkurrenskraft och utveckling i sektorn.
- Samverkan för att nyttja lokala råvaror.
- Samverkan som inkluderar aktörer inom forskning och utvecklingsinstitut.
- Utveckling av lokal produktion av förnybar energi.

Stödnivåer
- Stöd lämnas med upp till 60 % av stödberättigande kostnader.

4.1.7 Infrastruktur som är av betydelse för utveckling och anpassning av jord- och skogsbruket (Åtgärdskod 125)

En väl fungerande infrastruktur är en grundförutsättning för ett konkurrenskraftigt jord- och skogsbruk. För denna behövs en god förvaltning med olika typer av gemensamhetslösningar

Mål
En väl fungerande lokal infrastruktur som stärker jord- och skogsbruket och landsbygdens konkurrenskraft.

Målgrupp
Markägare, jordbruksföretag och skogsbruksföretag (mikroföretag), organisationer och sammanslutningar av sådana samt andels- och samfällighetsföreningar.

Prioriteringar
- Kostnader för samverkanslösningar för planering och projektering av lokal produktion av energi
- Kostnader för samverkanslösningar för planering och projektering samt överenskommelser för lokala enskilda vägar och skogsbilvägar och för anläggningsförrättningar för vägsamfälligheter.

Stödnivåer
- Stöd lämnas med upp till 50 % av stödberättigande kostnader.
- Stöd lämnas med max 300 000 kronor.

Begränsningar:
Stöd lämnas inte för planering av vindkraft.

4.2 Axel 2

De mest omfattande insatserna inom axel 2 görs inom stödet till mindre gynnade områden, kompensationsbidraget samt inom miljöersättningarna. Dessa stöd kan inte prioriteras inom ramen för den regionala genomförandestrategin, men utgör en viktig grund för konkurrenskraft i länets jordbruk.

4.2.1 Utvald Miljö (Åtgärdskod 216)

I åtgärden är det möjligt att lämna bidrag till insatser som bevarar och förstärker odlingslandskapets natur-, kultur- och rekreationsvärden. Exempel på sådana insatser är restaurering av naturbetesmarker, ängar, våtmarker, överloppsbyggnader och kulturmiljöer i odlingslandskapet. Alla de insatser som nämns i det nationella landsbygdsprogrammet är inte möjliga att söka i Västerbotten. En regional plan för Utvald Miljö med budget- och urvalsprioriteringar är gjorda av Länsstyrelsen Västerbotten efter samråd med ett lokalt partnerskap (se bilaga 2, Plan för Utvald miljö, 2007-2013)

Mål
Att bevara och förstärka natur-, kultur- och sociala värden i odlingslandskapet och bidra till att uppfylla miljömålen *Ett rikt odlingslandskap samt Myllrande våtmarker.*

Målgrupp
Myndigheter, jordbruksföretagare, markägare, föreningar och intresseorganisationer med flera. Även organisationer som samordnar flera restaureringsprojekt eller projekt som berör flera markägare kan söka ersättning.

Verksamheter
- Se Bilaga 2, Regional plan för utvald Miljö, 2007-2013.

4.2.2 Bevara och utveckla skogens mångfald (Åtgärdskod 227)

Det finns behov av att förstärka kulturmiljövärden (kulturmiljöer samt forn- och kulturlämningar), biologisk mångfald och rekreationsvärden etc även i skogsmark som inte omfattas av tillgängliga skyddsinstrument som t ex naturreservat. Störst effektivitet med dessa insatser kan nås om de riktas till fastigheter eller grupper av fastigheter med stor andel av dessa värden. Kulturmiljöer och lämningar kan utgöra attraktiva och kompletterande besöksobjekt inom turistnäringen.

Mål
Målet för insatsen är att bevara och utveckla biologisk mångfald och kulturmiljövärden i den svenska skogen. Det ska ske på produktiv skogsmark med skötselkrävande natur- och kulturmiljövärden och åtgärderna ska bidra till uppfyllelsen av miljömålet *Levande skogar*. Stöd kan även lämnas för insatser som kan främja de sociala värdena på mark som har höga natur- eller kulturmiljövärden.

Målgrupp
Skogsägare av alla kategorier.

Målklassning
En förutsättning för att kunna ansöka om arealstöd och/eller schablonersättning är, om fastigheten omfattar 20 hektar produktiv skogsmark eller större, att fastigheten är målklassad. Prioritering av vilka fastigheter som beviljas stöd ska grundas på förekomsten av kända natur- och kulturmiljövärden. Mindre företag ska gynnas.

I Norrland kan stöd beviljas utan prioritering till målklassning av fastigheter som har 21-100 hektar produktiv skogsmark

Prioritet 1

Prioritet 1 avser stöd för målklassning av fastigheter med större areal produktiv skogsmark än 21-100 ha och som uppfyller något av följande krav:

- fastigheten ligger i Natura 2000-område, och om inga kända värden finns ska minst 50 % av fastighetens areal ligga inom området
- fastigheten ligger i värdetrakt enligt länens genomförandestrategi, och om inga kända värden finns ska minst 50 % av fastighetens areal ligga inom området
- fastigheten ligger i utpekat geografiskt område enligt åtgärdsprogram för hotad art
- fastigheten har kända såväl natur- som kultur- och sociala värden
- ansökan om stöd för åtgärder av dokumenterade miljövärden har inkommit till Skogsstyrelsen

Prioritet 2

Priorietet 2 avser stöd för målklassning av fastigheter med större areal produktiv skogsmark än 21-100 ha om:.

- fastigheten har en kombination av kända antingen natur- och kulturvärden, natur- och sociala värden eller kultur- och sociala värden

Arealstöd
Skogsägare som har en fastighet med dokumenterad förekomst av skötselkrävande natur- eller kulturmiljövärden kan ansöka om arealstöd och/eller schablonersättning under förutsättning att fastigheten är målklassad. Kvaliteten på de skötselkrävande natur- eller kulturmiljövärdena tillsammans med eventuella sociala värden avgör om fastigheten ska prioriteras för stöd. Fastigheter med mindre än 20 hektar produktiv skogsmark behöver inte vara målklassade för att ansöka om stöd. Mindre företag ska gynnas.

Ansökningar där fastigheten och skötselplanen uppfyller ett eller flera av nedanstående kriterier prioriteras. Ju fler kriterier som uppfylls desto högre prioritet. Kriterierna är grupperade utifrån sin betydelse för natur- och kulturmiljövärdena och prioritet 1 har högst betydelse.

Prioritet 1

- Natura 2000-område
- Värdetrakt med angivna naturtyper enligt länens *Strategi för formellt skydd av skog*

- Prioriterad skogstyp enligt länens *Strategi för formellt skydd av skog*
- Utpekade geografiska områden i *Åtgärdsprogram för hotad art*
- En skötselareal > 10 hektar och åtgärder som gynnar såväl natur- som kulturmiljö- och sociala värden

Prioritet 2

- En skötselareal > 5 hektar och åtgärder som gynnar antingen natur- och kulturmiljövärden eller natur- och sociala värden eller kulturmiljö- och sociala värden
- Objekt med natur- eller kulturmiljövärden som ligger i direkt anslutning till annat objekt med höga natur- eller kulturmiljövärden
- Åtgärder som gynnar flora- och faunalokal för hotad art
- Åtgärder som gynnar förekomst av biologiskt kulturarv

Prioritet 3

- en skötselareal < 5 hektar och åtgärder som gynnar enbart natur- eller kulturmiljövärden
- riksintresse för kulturmiljövård eller friluftsliv
- gynnar natur- eller kulturmiljövärden i kontinuitetsskog

På objektsnivå prioriteras de skötselkrävande värdena i följande ordning:

1. Biotopskyddsområden och naturvårdsavtal samt fornlämningar inklusive fornlämningsområde och kulturhistorisk miljö med mycket hög kvalitet.
2. Nyckelbiotoper och objekt med naturvärden samt kulturhistorisk miljö med hög kvalitet.
3. Avdelningar med N- och PF-mål samt kulturhistorisk miljö med måttlig kvalitet.

Schablonersättning
Förutom den prioritering av fastigheter som beskrivs för arealstöd ska vid behov följande kriterier beaktas.

Linjeelement

- Röjning, rensning och utmärkning av stig eller vandringsled
- Röjning och rensning av äldre stenmur
- Uppsättning av stängsel för att gynna lövskogsmiljöer
- Återställande av mindre flottled

Punktobjekt

- Frihuggning av naturvärdesträd
- Skapande av död ved
- Igentäppning av dike
- Frihugga och rensa kulturmiljö från träd och ris
- Restaurera skoglig kulturmiljöbyggnad
- Skapande av utblick (sikthuggning)

Yttäckande störning

- Naturvårdsbränning

4.3 Axel 3

4.3.1 Diversifiering till annan verksamhet än jordbruk (Åtgärdskod 311)

Villkoren för lantbruksföretagen förändras genom ökad konkurrens och ändrade ekonomiska förutsättningar. För att möta dessa förändringar,vilka kan leda till försämrade möjligheter till bosättning på landsbygden, krävs insatser för diversifiering och utveckling av lantbruksföretagen. Nya verksamheter på landsbygden skapar större utbud av tjänster och produkter vilket leder till ökad attraktionskraft för boende, företagande och turism. Diversifieringen ger också nya möjligheter till arbetstillfällen för kvinnor och ungdomar vid sidan av det traditionellt mansdominerade jord- och skogsbruket. Västerbottens län har goda möjligheter att nyttja sina råvaror och skapa möjligheter till förädling, produkt- och marknadsutveckling.

Mål
Målet är att öka antal lantbruksföretag som kompletterar sin verksamhet och utvecklar eller producerar produkter eller tjänster inom andra områden än traditionell jordbruksproduktion. Omsättningen och sysselsättningen i dessa företag ska öka och samverkanslösningar utvecklas.

Målgrupp
Stöd till diversifiering till annan verksamhet än jordbruk kan lämnas till:
- Medlem av jordbrukarhushåll som utövar jordbruksverksamhet. Med jordbrukarhushåll menas att en eller flera medlemmar i hushållet är jordbrukare enligt definition i rådets förordning (EG) nr 1782/2003.
- Regionala eller lokala och i begränsad omfattning nationella aktörer, t.ex. grupper av lantbruksföretag, organisationer eller sammanslutningar av sådana.

Prioriteringar
- Insatser för diversifiering inom lantbruksföretagen för stärkt konkurrenskraft, ökad sysselsättning och som bidrar till ett hållbart utnyttjande av landsbygdens resurser genom miljöanpassade produkter och processer.
- Projekt som stimulerar lokalt entreprenörskap, företagande, miljöanpassade produktions-metoder och utvecklingsarbete .
- Projekt som innefattar insatser för information, rådgivning och samverkan.
- Insatser prioriteras som leder till måluppfyllelse för de ”nya utmaningarna”, förnybar energi och klimat.

Stöd kan lämnas både som företags- och projektstöd.

Stödnivåer för företagsstöd :
- Stöd lämnas med högst 1 200 000 kronor under en treårsperiod
  Minsta stödbelopp är 5 000 kr
- Stöd lämnas med högst 25 % av stödberättigade kostnader i kusten och upp till 50% av stödberättigade kostnader i inlandet. Till kusten räknas Nordmaling, Umeå, Vännäs, Robertsfors, och Skellefteå kommun utom Fällfors och Jörns församlingar eller den del av Burträsk församling som avser f d Kalvträsk församling. Resterande del av länet räknas i detta sammanhang till inlandet.

Övriga principer och villkor för företagsstöd

- Stöd till uthyrningsstuga/-or förutsätter att sökanden ansluter sig till ”Bo på lantgård” eller annan etablerad stuguthyrningsorganisation under minst en femårsperiod.
- Stöd kan endast lämnas till start och utveckling av verksamheter som omfattar produkter eller tjänster som inte avser primärproduktion eller förädling av jord- och skogsprodukter etc (bilaga 1 till EG-fördraget).
- Stöd i denna åtgärd ingår inte i övergripande stödtak för åtgärder i Axel 1, d.v.s. om man fått stöd enligt åtgärden kan man ändå få maximalt stöd inom investeringsstöd i axel 1.

4.3.2 Generella insatser för affärsutveckling i mikroföretag (Åtgärdskod 312)

Stora delar av länet utgörs av landsbygd och nästan hälften av länets befolkning bor utanför tätorterna Umeå och Skellefteå. De stora avstånden medför att de glesbefolkade delarna präglas av många mindre arbetsmarknader med få bransch- och yrkesområden. Glesheten inrymmer både hot och möjligheter, något som kräver särskilda insatser. De inomregionala skillnader som länet uppvisar innebär varierand utvecklingsbehov som fordrar en stor bredd av insatser. Utvecklingsaktiviteter och utvecklingsmedel behövs både för att nuvarande tillväxtområden ska kunna fortsätta att växa och för att tillväxt ska skapas inom nya områden. Konkurrenskraftiga företag och ett diversifierat näringsliv är en av förutsättningarna för en hållbar landsbygdsutveckling.

Mål

Målet med åtgärden är att öka antalet mikroföretag som utvecklar eller producerar produkter eller tjänster på landsbygden. Omsättningen och sysselsättningen i dessa företag ska öka och samverkanslösningar ska utvecklas.

Målgrupp

Regionala eller lokala och i begränsad omfattning nationella aktörer, t.ex. grupper av mikroföretag på landsbygden, organisationer eller sammanslutningar av sådana.

Prioriteringar

- Insatser för att främja rådgivning, förnyelse/nyskapande verksamhet och miljödrivet företagande.
- Stimulera till utveckling av miljöanpassade produkter och processer i företag och offentlig sektor.
- Samverkan ska stimuleras mellan olika företagsfrämjande aktörer och verksamheter så att dessa kompletterar varandra.
- Stimulera till att forskningsresultaten kommersialiseras och att FoU-insatserna i länets näringsliv ökar.
- Stimulera småskalig livsmedelsproduktion och förädling samt utveckla marknaden för närproducerat och närförädlat.
- Rådgivning och stöd till innovatörer vid produkt-, teknik-, upplevelse- och tjänsteutveckling.
- Utveckla småskalig energiproduktion inom jord- och skogsbruk på gårdsnivå eller i samverkan mellan företag.
- Stödja och underlätta för kommunikation, samverkan och planering mellan olika marknyttjare exempelvis markägare/skogsbruk/jordbruk/rennäring.

- Ökad satsning på Västerbottensprofilerad produktutveckling och design inom skog- och träområdet.
- Insatser prioriteras som leder till måluppfyllelse för de ”nya utmaningarna”, förnybar energi, klimat och Matlandet.

Begränsningar
Länsstyrelsen beviljar inte företagsstöd inom denna åtgärd. Mikroföretag kan istället söka bidrag inom stödformen Regionalt stöd till företagsutveckling.

4.3.3 Främjande av turistnäringen (Åtgärdskod 313)

Det finns en växande nationell och internationell efterfrågan av genuina och väl arrangerade natur- och kulturupplevelser. Västerbottens storslagna natur, med fjäll, skogar, vattendrag kan om den nyttjas på rätt sätt, erbjuda många aktiviteter och upplevelser. Den natur, kultur och historia som finns i länet, i kombination med bra kommunikationer, säkerhet och stabilitet, ger goda möjligheter att skapa produkter och upplevelser av hög kvalitet. För att turismen ska ges möjlighet att ytterligare utvecklas krävs att marknaden vidgas och att direktflyg från centraleuropeiska flygplatser kommer till stånd. Detta måste dock genomföras så att utveckling av produkter, exportmognad och kompetensutveckling i övrigt, sker i ett sammanhang. Framförallt i gles- och landsbygdskommuner har turismen stor effekt på den lokala ekonomin och sysselsättningen då verksamheter ofta bedrivs i mindre företag. Landsbygdsturismen i form av naturattraktioner, hantverk, bo på lantgård, hästturism, regional mat, jakt och fiske, sport och den samiska näringen kan genom ökad samverkan få ytterligare attraktionskraft.

Mål
Målet med åtgärden är att öka antalet företag som vänder sig till turister och andra besökare på landsbygden. Turistföretagen ska öka antalet produkter och tjänster på landsbygden. Omsättningen och sysselsättningen i turistföretagen ska öka och samverkanslösningar utvecklas.

Målgrupp
Målgruppen är grupper/nätverk av företag med verksamhet inom turistnäringen samt regionala/ lokala organisationer med koppling till landsbygdsturismen.

Prioriteringar
- Stimulera investeringar och utveckling som bland annat främjar miljödriven affärsverksamhet samt besöks- och upplevelsebaserad näring, så kallad landsbygdsturism eller ekoturism.
- Stöd kan lämnas till småskalig ”infrastruktur” som vandrings- cykel- kanot- eller ridleder, kulturslingor, fiskestigar som är till nytta för besöksnäringen.
- Åtgärder för ökad tillgänglighet, t ex handikappanpassningar, till länets naturreservat och kulturturistiska sevärdheter
- Marknadsförings- och informationsinsatser för att öka antalet besökare

Begränsningar
Länsstyrelsen beviljar inte företagsstöd inom denna åtgärd. Turistföretag kan istället söka bidrag inom stödformen Regionalt stöd till företagsutveckling.

4.3.4 Grundläggande tjänster för ekonomin och befolkningen på landsbygden (Åtgärdskod 321)

En god allmän servicenivå utgör en grundläggande utgångspunkt för en gynnsam utveckling av landsbygdsområdena. Tillgången till service är ofta sämre på landsbygden än i städerna. Servicen på landsbygden kan stärkas genom att förutsättningar skapas för god samverkan och kompetensutveckling. I Västerbottens län har ett lokalt utvecklingsprogram tagits fram där varje kommun redovisar hur dagligvaruservicen ser ut. Flera orter på landsbygden ser samordningsvinster med att föra samman offentlig, privat och ideell verksamhet. Insatser prioriteras som leder till en hållbar samhällsutveckling och att antalet boende bevaras eller ökar samt att åldersstrukturen förbättras. Fokus ska ligga på lokalt anpassade lösningar. Samordningsmöjligheter och kompetensutveckling och lösningar som kan vara nya och innovativa ur ett lokalt perspektiv ska stimuleras. Insatser för att utveckla flexibla samverkansformer genom att överbrygga administrativa hinder samt logistik i form av omlastningar och kombinationslösningar kan genomföras i strukturfondsprogrammet för regional konkurrenskraft och sysselsättning.

Mål
Målet är att tillgången till lokal service för konsumenter och företagare förbättras så att landsbygdsstrukturen bidrar till en hållbar samhällsutveckling.

Målgrupp
Målgruppen är företag som enskilt eller i grupp samordnar lokal service samt lokala utvecklingsgrupper och organisationer. Målgruppen är även kommuner och landsting som del av partnerskap i lokala projekt.

Prioriteringar
- Utveckla mentorsverksamhet i dagligvarubutiker för att stärka dagligvaruservicen på mindre orter.
- Samordna olika servicefunktioner och logistiklösningar på landsbygden. Test av nya lösningar bl.a. diversifiering kopplat till service utifrån lokala förutsättningar exempelvis datorservice med s.k. serviceterminaler i butik eller inrättande av särskilda servicepunkter.
- Handla via webben: Ta fram system för beställning av varor via hemsidor. Där kan också ske marknadsföring av lokalt producerade produkter fjällfisk, renkött, bär etc.
- Kartläggningar och studier inom serviceområdet, ex studie om hur tillgängligheten ser ut för personer med funktionsnedsättning och kartläggning av effekterna av det nya systemet med betaltjänster .
- Förstudier med nya servicelösningar t.ex. försök med inköpsresor.
- Spridning av kunskap och information om lokal upphandling kopplat till skolor, serviceboende, dagligvarubutiker etc.
- Stöd till nätverk och samarbete mellan aktörer inom serviceområdet för att uppnå en långsiktigt hållbar utveckling av den kommersiella servicen.
- Insatser prioriteras som leder till måluppfyllelse för de ”nya utmaningarna” och området bredband. Stöd kan lämnas för att finansiera utbyggnad och/eller uppgradering i landsbygdsområden.

Begränsningar
Stöd som kan lämnas genom förordning (2000:284) om stöd till kommersiell service får inte lämnas i denna åtgärd.

4.3.5 Förnyelse och utveckling av byarna (Åtgärdskod 322)

Det behövs ett lokalt engagemang och intresse bland invånarna för att tillvarata och utveckla de lokala förutsättningarna. Även fritidsboende kan vara en resurs i dessa sammanhang. Det är därför viktigt att stötta grupper och nätverk som arbetar med en strategi för att öka landsbygdens attraktionskraft. En lokal strategi ska stimulera verksamhet som förbättrar levnadsvillkoren och förutsättningarna för företagande och boende. I projekten kan ingå stöd för kostnader av investeringskaraktär som uppfyller kraven för stödberättigande investeringar.

Mål
Målet är att skapa ett ökat utbud av möjligheter för den lokala befolkningen och förbättra förutsättningarna att starta företag samt att en attraktiv social och kulturell miljö utvecklas.

Målgrupp
Målgruppen är lokala nätverk/utvecklingsgrupper och organisationer**.** Målgruppen är även kommuner som del av partnerskap i lokala projekt.

Prioriteringar
- Insatser för att skapa och säkerställa ett bredare utbud av och tillgång till natur-, kultur- och fritidsverksamhet.
- Insatser för att skapa hållbara helhetsmiljöer och infrastrukturer som möjliggör hållbarhet i boende och fritidsaktiviteter.
- Insatser för byautveckling som främjar tillväxt i näringslivet och inflyttning till landsbygden.

Begränsningar
Stöd till byautveckling ges endast till kommuner som inte ingår i något Leaderområde

4.3.6 Natur- och kulturarvet på landsbygden (Åtgärdskod 323)

Västerbottens läns stora naturrikedomar – växt- och djurliv, skog och mångfacetterade kulturrikedomar, utgör unika tillgångar i ett internationellt perspektiv. En hälsosam livsmiljö med ren luft och rent vatten samt nära tillgång till naturen och kulturen bidrar till att företag och individer vill besöka, bo och verka i Västerbotten. Att bevara och tillgängliggöra natur- och kulturlandskapets värden är av stor vikt för landsbygdens attraktivitet. Natur- och kulturlandskapet på landsbygden kan bli en del i utvecklingen av en attraktiv miljö för boende och rekreation samt ge bättre förutsättningar för företagande inom landsbygdsturismen. Landskapet med dess natur- och kulturmiljövärden utgör en betydande resurs för utveckling inom såväl besöksnäringen med koppling till jakt, fiske, friluftsliv som inom friskvård och rehabilitering.

Mål
Målet är att skapa nya kommersiella, sociala eller kulturella användningsområden för gamla byggnader samt restaurering, underhåll och tillgängliggörande av det lokala natur- och kulturlandskapet.

Målgrupp
Målgruppen är lokala nätverk, utvecklingsgrupper, organisationer, markägare och kommuner som del av partnerskap i lokala projekt.

Prioriteringar
- Utveckla idéer kring möjligheter att skapa mer livaktiga lokalsamhällen i glesbygd exempelvis återanvändning av tomma hus och äldre byggnader.
- Bevara, utveckla och tillgängliggöra landsbygdens natur- och kulturarv.
- Restaurera och underhålla byggnader av kulturhistoriskt värde för att skapa förutsättningar för fortsatt eller ny verksamhet.

4.3.7 Åtgärder i form av utbildning och information (Åtgärdskod 331)

En viktig åtgärd för att åstadkomma förändring är att genom information och utbildning påverka människors kompetens och attityder. Landsbygdens företag är ofta råvaruproducenter och för att öka förutsättningarna för hållbar tillväxt krävs kunskaper i bl a vidareförädling av varor och tjänster.

Mål
Ökat kunskapsinnehåll, ökad företagarförmåga och innovationsförmåga i landsbygdens näringsliv.
Förbättrade förutsättningar för diversifiering och livskvalitet på landsbygden.

Målgrupp
Entreprenörer/företagare, anställda och andra som hör till målgruppen för axel 3 inom åtgärderna för diversifiering, mikroföretag och turism samt lokala byautvecklingsgrupper.

Prioriteringar
- Kompetensutvecklingsinsatser som stärker förutsättningar för företagsutveckling, sysselsättning, service och lokal utveckling.
- Insatser prioriteras som leder till måluppfyllelse för de ”nya utmaningarna”och Matlandet.

4.4 Leader

Genom leadermetoden får privata, ideella och offentliga aktörer på lokal nivå möjlighet att påverka och ta ansvar för mål, prioriteringar och genomförande av det nya Landsbygds-programmet. Det är viktigt att alla delar av näringslivet samt kommunerna medverkar aktivt i partnerskapen. För att metoden ska fungera krävs även en bred och aktiv medverkan från lokala, ideella organisationer som representerar olika intressen och befolkningsgrupper, exempelvis de samiska samhällena.

Avsikten med Leader är att koppla samman lokal kunskap och erfarenhet med samhällets målsättningar – uppifrånperspektivet möter underifrånperspektivet. Den utvecklingsstrategi som arbetas fram i ett underifrånperspektiv ska fånga upp lokal kunskap och leda till en helhetssyn på landsbygdens utveckling med en förankring som sträcker sig över sektorsgränserna. Detta ger förutsättningar för att de åtgärder som genomförs får varaktiga effekter.

Under 2007 och 2008 har ett omfattande förankringsarbete genomförts runt om i länet för att bilda LAG-grupper och skriva utvecklingsstrategier. Fyra olika leaderområden har bildats och all befolkning på landsbygden i Västerbotten omfattas av Leader. De leaderområden som finns i Västerbotten är:

- **Leader Lappland** – omfattar Åsele, Vilhelmina, Dorotea, Lycksele, Storuman, Sorsele samt Arvidsjaur och Arjeplogs kommuner i Norrbottens län.
- **Trekom Leader** – omfattar Malå och Norsjö samt delar av Skellefteå kommun (Skellefteå tätort ingår inte, inte heller Skellefteå kust eftersom kustremsan ingår i ett annat Leaderområde).
- **Mare Boreale** – omfattar hela kustområdet i Norrbottens län samt kustområdet i Skellefteå kommun.
- **Leader Urnära** – omfattar Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå (förutom Umeå tätort), Vindeln och Vännäs.

Utifrån utvecklingsstrategierna som tagits fram i respektive leaderområde kan projekt finansieras som bygger på underifrånperspektiv, mobilisering av lokala resurser och lokal kompetens. Projekten ska även leda till samarbete mellan olika aktörer och verksamheter i samhället.

5. Åtgärderna kompetensutveckling, 4.1.1 och 4.3.7

Hur leder planerade insatser mot programmets mål
Insatserna för kompetensutveckling är en framgångsfaktor för landsbygdsprogrammet och kommer att leda till ökade kunskaper och ändrade attityder vad gäller bl a företagande, ny teknik, produktion och förädling, natur- och kulturmiljövärden och därmed bidra till att målen för landsbygdspolitiken nås. Möjligheterna att utnyttja kompetensutveckling som ett kraftfullt medel att nå programmets mål kommer att begränsas märkbart av de budgetneddragningar som görs de återstående fem åren av programperioden. Neddragningarna beror på att den nationella ramen för åtgärden kompetensutveckling minskades med 100 mkr redan innan det svenska programmet var godkänt och att förhållandevis mer medel använts för kompetensutveckling under programperiodens två första år.

Typer av aktiviteter
Utbudet av olika aktiviteter är mycket brett för att motsvara kundernas efterfrågan. Det handlar om gruppaktiviteter som kurser, seminarier, studieresor, individuellt anpassad utbildning och rådgivning, distansutbildning på Internet, demonstrationsprojekt samt framtagande av olika former av informationsmaterial.

Kundorientering
Det utbud av utbildningar som erbjuds för att nå målen i programmet omfattar såväl inriktningar som efterfrågas av målgruppen som inriktningar vilka utgår från samhällets krav för att nå mål för miljö och lagstiftning. Länsstyrelsen ansvarar för att utbudet av utbildningar blir väl balanserat för att nå målen inom programmet.

Under programperioden ska utbudet av utbildningar breddas för att möta efterfrågan hos målgruppen och ge möjlighet till ökad valfrihet. För att nå denna målsättning har ett samarbete initierats mellan ca 15 aktörer inom landsbygdssektorn i länet med intresse för utbildning inom de gröna näringarna. Samarbetet benämns ”Gröna navet” och organisationen ansvarar för att genomföra en betydande del av de kompetensutvecklingsinsatser som sker mot aktuell målgrupp. Motsvarande organisationer i Norrbotten ingår även i samarbetet. Resultatet är en stark regional aktör med mycket goda förutsättningar att erbjuda kundorienterade utbildningar av hög kvalitet.

Huvuddelen av medlen för kompetensutveckling fördelas efter ansökan från utförare. Upphandling nyttjas framför allt i de fall då mer än en aktör är intresserad av att utföra utbildningen som beskrivits och efterfrågats av Länsstyrelsen. Sådana fall har hittills varit sällsynta av brist på aktörer.

Det befintliga utbudet av kompetenscheckar kommer att marknadsföras ytterligare och inledningsvis ges ramar som ska täcka hela efterfrågan.

Målet med nya deltagare nås genom Gröna navets verksamhet och genom att erbjuda utbildning/kompetensutveckling till nya målgrupper med anknytning till axel 3 och regionalt bidrag till företagsutveckling. Vidare ska nya företagare och landsbygdsboende som berörs av verksamheten med projekt- och företagsstöd få kunskap om möjligheterna till kompetensutveckling och ta del av utbudet. Kommunernas näringslivsansvariga används för att nå nya blivande företagare inom de gröna näringarna.

Avgiftsuttag
Avgifter för utbildningar används framför allt inom områden som rör företagsutveckling och i syfte att öka motivationen bland deltagarna och att få deltagare från önskad målgrupp. Avgiftsuttagen kommer även att bidra till ökad volym i verksamheten. Utbildningar som utgår från samhällets intresse för information och påverkan inom områden som miljö och lagstiftning kommer i huvudsak att vara avgiftsfria.

Övergripande prioriteringar per målområde
Kompetensutvecklingsinsatser som förstärker andra åtgärder i landsbygdsprogrammet är prioriterade inom samtliga målområden. Särskilt viktigt är komplettering av företags- och projektstöd samt miljöersättningar. Insatser som bidrar till att nå de regionala och nationella miljömålen ska särskilt beaktas. Särskild uppmärksamhet ska riktas mot att utbudet av kompetensutveckling attraherar både män och kvinnor.

Miljö och landskap
Arealen betesmarker är låg i länet och ska enligt miljömålsättningarna bevaras och ökas. Kompetensutveckling som förstärker effekterna av åtgärden Utvald miljö är prioriterade. Länets jordbruk är inriktat på djurhållning och särskilda insatser ska göras för en effektivare användning av växtnäring.

Efterfrågan ökar på ekologiska mejeriprodukter och närproducerat, och insatser ska göras för att öka denna produktion i länet.

Insatser för bättre energihushållning och lokal produktion av energi och bränsleråvara ska göras.

Konkurrenskraft och sysselsättning
Särskilda insatser för att utveckla den dominerande driftsgrenen i länet, mjölkproduktion, ska göras. Även kompletterande näringsgrenar för att bevara landskapet är prioriterade. Utbudet ska öka av kompetensutveckling för att stärka företagarna i sin roll, och att utveckla nya verksamheter och nytt företagande.

Livskvalitet och utveckling av byar
Kompetensutveckling ska utnyttjas till att förstärka Leaderverksamheten och utvecklings-projekt i axel 3.

Indikativ budget per målområde

Målområde		**Procent**
Ett rikt odlingslandskap		13
Ingen övergödning		6
Giftfri miljö		2
Begränsad klimatpåverkan		5
Ekologisk produktion		6
Djurens välfärd		4
Företagsutveckling/konkurrenskraft axel 1		31
Företagsutveckling axel 3		18
Landsbygdsutveckling		15
		100

Skogsstyrelsens ansvar för och arbete inom kompetensutveckling och skogens mångfald
Skogsstyrelsen kommer på motsvarande sätt att arbeta med skogsbruket inom ansvarsområdena Kompetensutveckling Skogsbruk och Skogens mångfald. Förutom denna strategi framgår närmare riktlinjer av de nationella styrdokument som Skogsstyrelsen upprättat: Sammanställning av krav och prioriteringskriterier 2008-03-10, Instruktion för Skogsstyrelsens arbete med revidering av genomförandestrategi på länsnivå 2008-05-21, Skogsstyrelsens utgångspunkt för genomförandestrategi 2008-06-24, Skogsstyrelsens strategi för landsbygdsprogrammet 2008-06-27.

6. Åtgärden utvald miljö inom axel 2

I åtgärden är det möjligt att lämna stöd till insatser som bevarar och förstärker odlingslandskapets natur-, kultur- och rekreationsvärden. Exempel på sådana insatser är restaurering av naturbetesmarker, ängar, våtmarker, överloppsbyggnader och kulturmiljöer i odlingslandskapet. Det nationella landsbygdsprogrammet erbjuder ett relativt stort urval av insatser. Länsstyrelsen i Västerbotten har i samverkan med lokala myndigheter och intresseorganisationer valt ut elva av dessa. Hantering och prioritering av ansökningar sker enligt Plan för Utvald Miljö, Västerbottens län, bilaga 2.

7. Samband mellan länets genomförandestrategi för landsbygdsprogrammet och andra närliggande regionala strategier program och stödformer

Landsbygdsprogrammets tillämpning i länet ska komplettera och förstärka effekterna av andra program och åtgärder. Avgränsningar kommer att ske genom att åtgärder i landsbygds-programmet inriktas på utvecklingsbehov med anknytning till lantbruk, landsbygd och lokal utveckling och inte till övergripande strukturer i samhället. Samråd ska i förekommande fall hållas med NUTEK, Sametinget, Fiskeriverket, Region Västerbotten m f l.

7.1 Regionala strategier och program

Regionalt utvecklingsprogram
Det regionala utvecklingsprogrammet i Västerbottens län (RUP) är ett policydokument för arbetet med att uppnå hållbar utveckling i länet och omfattar perioden 2007-2013. För att nå upp till de ambitioner som uttrycks i länets RUP krävs ett väl utvecklat samspel mellan olika delar av samhället. Det är helheten av faktorer, aktörer, individer, processer, program och verksamheter som påverkar utvecklingen. Länets RUP utgör underlag för samverkan mellan lokala utvecklingsprogram och översiktsplaner samt regionala, nationella och europeiska strategier, som tillsammans bidrar till att uppnå målen för hållbar utveckling. Insatserna i Landsbygdsprogrammet omfattas av RUP:ens prioriteringar.

Regionalt tillväxtprogram
Det regionala tillväxtprogrammet (RTP) syftar till att samordna insatser inom områden där sektorssamverkan bidrar till att utveckla hållbara lokala arbetsmarknadsregioner utifrån ett näringslivsperspektiv. RTP syftar vidare till att samordna de ambitioner som ges i RUP med finansieringen i de operativa programmen. RTP utgör styrdokument för medfinansiering av insatser riktade mot landsbygden i Västerbotten.

Strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning, Mål 2 Övre Norrland
Insatser för att gynna landsbygdens utveckling genomförs både inom det regionala strukturfondsprogrammet för regional konkurrenskraft och sysselsättning och i det Regionala tillväxtprogrammmet (RTP). Synergier mellan RTP, strukturfonds- och Landsbygdsprogram finns bl a beträffande företagande, tillväxt och innovationer i syfte att stärka konkurrenskraft och sysselsättning. Även inom axel 3 som berör bl a ökad diversifiering av landsbygdens näringsliv, samt ökad livskvalitet finns skärningspunkter mot det regionala strukturfonds-programmet.

Åtgärder som syftar till att förbättra konkurrenskraften i jord- och skogsbrukssektorn, axel 1, liksom åtgärder som syftar till att förbättra miljön och landskapet, axel 2, ska i första hand prövas i Landsbygdsprogrammet.

Avgränsningar kommer att ske genom att åtgärder i landsbygdsprogrammet inriktas på utvecklingsbehov med anknytning till lantbruk, landsbygd och lokal utveckling, medan åtgärder i det nationella strukturfondsprogrammet kommer att vara generella. Landsbygdsprogrammets åtgärder kommer i första hand att utgå från landsbygdens behov och resurser samt de lokala utvecklingsförutsättningarna.

Europeiska socialfonden för Mål 2 Övre Norrland
Svenska ESF-rådets regionkontor i Luleå ansvarar för Europeiska socialfonden i Norrbottens och Västerbottens län. Sociala fonden finansierar projekt för kompetensutveckling av sysselsatta och projekt för dem som har allra svårast att få ett arbete. Innan ESF-rådet fattar beslut prioriteras projekten av ett partsammansatt strukturfondspartnerskap. I förslaget till regional plan för Övre Norrland har strukturfondspartnerskapet pekat ut de viktigaste frågorna för Övre Norrland. Planen kan beskrivas som ”ett handslag” mellan parterna om hur intentioner i den sociala fonden ska nås för Västerbottens och Norrbottens län. Den regionala ESF-planen är ett formellt styrande dokument som anger innehållet i regionens ESF-relaterade satsningar. De regionala utgångspunkterna återfinns i de regionala utvecklingsprogrammen och i de regionala tillväxtprogrammen.

Strategier för hållbar utveckling
Strategierna ”Samverkan för hållbar utveckling i Västerbottens län” som utarbetades i ett brett partnerskap finns inarbetade i det regionala landsbygdsprogrammet. Det finns för länet tio helhetsstrategier för hållbar ekologisk, ekonomisk och social utveckling. De helhetsstrategier som främst kan påverkas via Landsbygdsprogrammet är livsstil, hälsa och konsumtion, energiproduktion, energianvändning och transporter, skog och trä, turism, livsmedel samt till viss del kunskap och utveckling. Vissa verksamheter i nämnda helhetsstrategier finns som prioriteringar i Landsbygdsprogrammet.

7.2 Stödformer

Projektverksamhet inom den regionala tillväxtpolitiken
Länsstyrelsen och Region Västerbotten kan lämna bidrag till projektverksamhet i länet. Projektverksamheten ska bedrivas i enlighet med RUP och i så stor utsträckning som möjligt inom RTP och de regionala strukturfondsprogrammen för konkurrenskraft och sysselsättning. De bidrag som beviljas ska även överensstämma med övriga strategier i länet. Projektbidrag kan användas som en del av den offentliga finansieringen i Landsbygdsprogrammet.

Regionalt bidrag till företagsutveckling, f.d. ”landsbygdsstöd”
Stöd inom Landsbygdsprogrammet, LB, kommer endast att lämnas till företag till vilka stöd inte kan lämnas enligt förordningen om regionalt bidrag till företagsutveckling, RBF. Det innebär att stöd till jordbruksverksamhet och till diversifiering i jordbruksföretag, inklusive verksamhet med anknytning till skog, lämnas enligt LB.

Stöd till företag inom åtgärderna 4.3.2 Affärsutveckling i mikroföretag och 4.3.3 Främjande av turistnäringen kommer tills vidare inte att lämnas inom LB utan endast inom RBF.

Beträffande stöd till förädling görs en avgränsning gentemot förordningarna för Regionalt bidrag till företagsutveckling och Regionalt investeringsstöd utifrån vilka råvaror som ingår i slutprodukten. Här får en bedömning göras från fall till fall.

Stöd till kommersiell service
Det lokala utvecklingsprogrammet för kommersiell service utgör grund för hur stöd på detta område, framförallt dagligvaruservice, hanteras i länet. Åtgärder som ryms inom stödet för kommersiell service ska endast hanteras enligt den förordningen. Inom Landsbygds-programmet lämnas projektstöd till samordning av olika servicefunktioner på landsbygden, test av nya lösningar, samt utveckling av mentorsverksamhet i dagligvarubutiker.

Fiske
Stöd till den yrkesmässiga fiskenäringen ges genom Europeiska Fiskerifonden i form av företagsstöd eller projektmedel för yrkesfiske, vattenbruk, beredningsindustri och forsknings-insatser mm. Det är det möjligt att bilda särskilda fiskeområden och inom dessa områden kan ytterligare stöd för landsbygdsutveckling lämnas genom Fiskerifonden t ex för diversifiering av fiskeföretag. I Västerbotten finns planer på ett fiskeområde längs Vindelälven ner till havet. Utanför ett eventuellt fiskeområde kan stöd för turism eller annan diversifiering lämnas genom Regionalt bidrag till företagsutveckling. Ny verksamhet måste då vara åtskild från fiskeverksamheten. Stöd till kompetensutveckling kan lämnas genom landsbygdsprogrammet, sociala fonden och i någon utsträckning inom fiskefonden.

Bygdeavgiftsmedel
Utifrån förordningen (1998:928) om bygde- och fiskeavgifter och av Länsstyrelsen fastställda handlingsplaner disponerar kommunerna och rennäringen årligen totalt ca 26 miljoner kronor i bygdeavgiftsmedel. Enligt förordningen ska medlen användas till ersättningar för uppkomna skador på grund av vattenkraftsutbyggnaden. I övrigt kan medlen användas till ”investeringar för ändamål som främjar näringsliv eller service i bygden eller annars är till nytta för denna”, samt till att främja rennäringen. Det innebär att insatsområdet för bygdeavgiftsmedel till stor del är detsamma som för LB. I projektbeskrivningar och ansökningar till LB bör det framgå om bygdeavgiftsmedel ingår som en del i finansieringen och vid handläggningen ska detta då beaktas. Synergieffekten bedöms kunna bli mycket positiv.

Lokala naturvårdsprojekt i kommunerna, LONA
Statligt bidrag med upp till 50 % kan lämnas till restaurering eller vård och förvaltning av områden, naturtyper eller arter, framtagande av underlag samt information och kunskapsspridning. LONA-projekt får inte dubbelfinansieras med medel från Landsbygdsprogrammet. Verksamheten löper t o m år 2009.

7.3 Övriga samband

Region Västerbotten och samsynsgruppen
Region Västerbotten (RV), som är ett kommunalt samverkansorgan, bildades 1 januari 2008 och har numera ansvaret för det regionala utvecklingsarbetet i länet. Det omfattar bl a att ansvara för genomförande och uppföljning av RUP, RTP och att upprätta länsplaner för regional infrastruktur. RV ska också bl a vara ett forum för övergripande samarbete mellan organisationer, myndigheter och övriga aktörer som arbetar med regional utveckling.

I RV:s uppdrag enligt RTP ingår att säkerställa en samordnad styrning av verksamheter som genomförs inom olika EU-program och för detta har en samsynsgrupp formerats med

ledamöter i styrkommittéer och strukturfondspartnerskap i länet samt företrädare för olika finansiärer. Till samsynsgruppens uppgifter hör t ex att inför beslut i olika EU-program prioritera i enlighet med RTP:s inriktning och hålla sig välunderrättade om vad som händer i olika EU-program.

För projektverksamheten i RV har delar av Länsstyrelsens länsanslag 33:1 för regionalpolitiska åtgärder förts över till den nya organisationen. Länsstyrelsen kommer dock även fortsättningsvis att ansvara för den regionala medfinansieringen av projekt bl a inom Landsbygdsprogrammet. . Under november (08) har ett första mer formellt möte, en tjänstemannaberedning, hållits där samtliga till RV och Länsstyrelsen inkomna ansökningar om projektstöd diskuterats. Regelbundna möte kommer att hållas framgent för information och diskussion av projektansökningar.

Stöd till rennäringen
Sametinget är handläggande myndighet i de fall då sökanden är ett renskötselföretag eller företag med annan relevant samisk näringsverksamhet. Sametinget handlägger också ansökan om bevarande av kulturhistoriskt värdefulla miljöer i renskötselområdet. Därutöver handlägger Sametinget projekt eller investering vars mål eller effekter, helt eller till största delen, kommer de samiska näringarna eller det samiska samhället tillgodo i enlighet med Sametingets genomförandestrategi.

8. Samordning, förankringsprocess och partnerskap

Regeringen har gett samtliga län i uppdrag att ta fram en regional genomförandestrategi för Landsbygdsprogrammet (LB). Processen med att ta fram ett landsbygdsprogram för Västerbottens län inleddes hösten 2006.

Det partnerskap i Västerbotten som medverkat i framtagningen av LB har utgått från befintligt partnerskap för de *Areella näringarna med kombinationer* verksamma inom innevarande RTP program. Partnerskapet, som inför framtagandet av LB kompletterats med ytterligare organisationer, omfattar LRF Västerbotten, Hushållningssällskapet, Norra Skogsägarna, Sametinget, Svenska Naturskyddsföreningen, Skogsstyrelsen, Västerbottens kooperativa utvecklingscentrum, utbildningsorganisationen Gröna Navet, företrädare för länets tre Leaderliknande ramprogram från kommunerna Umeå, Skellefteå, Robertsfors, Malå och Bjurholm.

Förslaget till LB har även remissbehandlats i Västerbottens regionala partnerskap Programarbetet har därutöver presenterats och diskuterats i partnerskapet kontinuerligt under perioden för framtagandet. Representant för framtagandet av LB har funnits med i den tjänstemannagrupp från Länsstyrelsen, landstinget, kommunförbundet och Umeå universitet som under hösten 2006 diskuterat samordningen av samtliga operativa program som Västerbottens län är delaktig i.

Revidering av programmet 2008
Den regionala genomförandestrategin för Landsbygdsprogrammet i Västerbotten har reviderats under hösten 2008 för att bättre möta de förändringar i omvärlden som på olika sätt har koppling till landsbygdens utveckling och särskilda förutsättningar. De skogliga åtgärderna har fokuserats ytterligare på grund av nya direktiv från Skogsstyrelsen likväl som energifrågorna som fått större utrymme.

I arbetet med revideringen av genomförandestrategin har regionala partnerskapet kompletterats med ytterligare aktörer och består av ett 20-tal representanter för myndigheter och organisationer som berörs av landsbygdsfrågor. Gruppen är sammansatt utifrån ett trepartnerskap; företag, ideella och offentliga organisationer. Avsikten med ett formaliserat partnerskap är att gruppen ska kunna fungera som samrådsorgan och bollplank i frågor som rör Länsstyrelsens ställningstagande i viktigare frågeställningar av principiell eller strategisk karaktär. Partnerskapet har träffats två gånger och den reviderade genomförandestrategin har även remissbehandlats före beslut.

De nya "utmaningarna"
Inför uppdateringen av genomförandestrategin med de "nya utmaningarna" har ett möte hållits med det regionala partnerskapet för Landsbygdsprogrammets genomförande. En första information om förestående uppdatering av strategin gavs också likväl som här fanns tillfälle till diskussion och erfarenhetsutbyte.

I arbetet med uppdateringen engageras ett 10-tal personer/organisationer som bidrar med analys och förslag på tänkbara arbetsområden och insatser. Kompletteringarna processas också internt i den arbetsgrupp som arbetar med Landsbygdsprogrammets genomförande på länsstyrelsen. Därefter skickas strategin på remiss till samtliga deltagare i partnerskapet för synpunkter.

Ett nära samarbete har inletts med Region Västerbotten så att den satsningen på bredband som nu görs i Landsbygdsprogrammet samordnas med pågående arbete i länet.

Ett samarbete planeras likaså med partnerskapet för det Regionala serviceprogrammet i Västerbottens län. Partnerskapet arbetar med frågor som i hög grad rör livskvalitet och servicen på landsbygden.

9. Uppföljning och indikatorer

Programmet ska följas upp med indikatorer som kommer att utarbetas och samlas in av Jordbruksverket via IT-systemet. Länsstyrelsen kommer även att årligen lämna en rapport till Jordbruksverket om hur genomförandet av den regionala strategin fortlöper.

10. Informationsåtgärder

Målgruppen för Landsbygdsprogrammet överensstämmer väl med befintliga målgrupper för Länsstyrelsens verksamhet i tidigare landsbygds- och strukturfondsprogram, landsbygdsstöd etc. Kundfokus är ett nyckelbegrepp i all information. Information om landsbygdsprogrammet integreras i den information som ges om stödverksamheten på Länsstyrelsens webbplats och i regionala stödbroschyrer. Stödguiden som presenterar Länsstyrelsens totala verksamhet med inriktning på stöd till landsbygd och landsbygdsföretagande uppdateras. Publikationen sänds till utvalda kundgrupper och finns tillgänglig på webbplatsen. Information lämnas även vid informationsmöten över hela länet och via media. Kanalerna via kommunernas näringslivskontor används för att nå nya målgrupper.

Skogsstyrelsens mål med kommunikationen kring de delar av Landsbygdsprogrammet som myndigheten ansvarar för - Kompetensutveckling skogsbruk och Skogens mångfald - är att informera mottagarna om vilka möjligheter programmet erbjuder. Den övergripande strategin för kommunikationsarbetet innebär bland annat att Skogsstyrelsens upparbetade och befintliga kanaler så långt som möjligt nyttjas som t ex www.skogsstyrelsen.se och tidningen SkogsEko. I övrigt samordna informationsinsatserna med Jordbruksverket, Landsbygdsnätverket och Länsstyrelsen.

Särskild uppmärksamhet ägnas förberedelse för Leaderverksamhet i länet.

De "nya utmaningarna"
Genomförandestrategin kompletteras fr o m 2010 med de "nya utmaningarna" som innebär ett större fokus på klimat, förnybar energi, vattenkvalitet, biologisk mångfald, omstrukturering av mjölksektorn, bredband samt Matlandet. Särskild uppmärksamhet kommer därför att ägnas de aktuella områdena vid genomförandet för att möta förändringar och bidra till anpassning och utveckling på landsbygden.

Information om de "nya utmaningarna" sker framförallt via ordinarie informationskanaler; webbplats, publikationer, kommunernas näringslivssekreterare, informationsmöten och inte minst vid de dagliga kontakterna med aktörer och organisationer med intresse för landsbygdsfrågor. Information om de nya "utmaningarna" kommer också att ges i Norrbruk liksom i en särskilt framtagen folder. Upptaktsmöten planeras likaså för att initiera aktiviteter och projekt för att möta de förändringar som förväntas inom aktuella områden. I den verksamhet som Gröna Navet bedriver finns fokusgrupper för bl.a. mjölk, energi och småskalig livsmedelsproduktion. Dessa grupper får i uppgift att initiera kurser och seminarier för att lyfta fram de "nya utmaningarna".

Inom länsstyrelsen finns en "klimatgrupp" med representanter från alla enheter som berörs av klimat- och energifrågor. Gruppen blir ett naturligt forum för planering av strategiska åtgärder i linje med den satsning som görs för att möta de nya "utmaningarna".

11. Organisation för genomförande av programmet

Länsstyrelsens utgångspunkt för genomförandet är administrativ enkelhet, samordning med befintliga verksamheter och tydlighet gentemot kund. Befintlig organisation med dess struktur för hantering av olika typer av stöd och kunder nyttjas för att genomföra Landsbygds-programmet.

För att uppnå synergieffekter och en rationell hantering i förhållande till Länsstyrelsens övriga regionalpolitiska stöd, företags- och projektstöd, samordnas genomförandet av Landsbygds-programmet mellan olika funktioner under Näringslivsavdelningen. Åtgärderna i Axel 1, kompetensutveckling(111), infrastruktur (125) samt utbildnings- och informationsåtgärden i axel 3 handläggs av Lantbruksfunktionen. Där hanteras även stöd inom Utvald Miljö samt utbildning och rådgivning till sökande inom den stödformen. Startstödet(112), modernisering av jordbruksföretag (121), förädlingsstödet (123) samt stöd till diversifiering av lantbruksföretag (311)handläggs av företagsfunktionen som också tillsammans med projektfunktionen hanterar stödet för att initiera nya produkter etc (124).

Projektfunktionen ansvarar i huvudsak för projektstöden i Axel 3 samt genomförandet av Leader. Projektfunktionen handlägger samtliga projektstöd inom regional utveckling på Länsstyrelsen vilket garanterar att ingen dubbelfinansiering sker av projekt. Vid funktionen handläggs länsanslaget 33:1 som också bl a medfinansierar Landsbygdsprogrammet, stöd till kommersiell service som har koppling till åtgärden grundläggande tjänster för ekonomin(321) samt stöd till territoriellt samarbete (Interreg IV) och programmet Botnia-Atlantica.

För samordning mellan de olika axlarna och åtgärderna inom programmet sker regelbundna träffar för information och avstämning. Gruppen som består av funktionschefer och handläggare från berörda funktioner träffas ca en gång per månad.

För de skogliga delar som Skogsstyrelsen ansvarar för - Kompetensutveckling skogsbruk och Skogens mångfald - tar Skogsstyrelsen emot ansökningar, handlägger och beslutar om stöd.

12. Utbildningar för genomförande av landsbygdsprogrammet

En viktig faktor för snabb och effektiv handläggning är att Länsstyrelsen får in en kompletta ansökningar. Utbildningstillfällen och information ges i samband med massansökningar vid öppet hus på Länsstyrelsen. Länsstyrelsen kommer också att ta fram skriftliga anvisningar i den mån detta inte kan göras gemensamt med Jordbruksverket och övriga länsstyrelser. Utbildning kommer att erbjudas blivande projektägare, stödmottagare och deras konsulter.

Bilaga 1

Indikativ medelsfördelning på axlar och åtgärder år 2007-2013

	Åtgärds-kod	EU+ nat offentliga medel, 2007-2008 (mkr)	EU+ nat offentliga medel, 2009-2013, (mkr)	Fördelning av reserv 2009-06-29	EU+ nat offentliga medel, ”de nya utman-ingarna” 2010-1013 (mkr)	**Totalt** 2007-2013	Skogsstyr-elsen AC, 2009-2013 (mkr)
Axel 1	**111 (jbr)** **111 (skog)**	11 (+4,1)	19,62		4,13	38,85	2,32
	112	6,8	10	0,56		17,36	
	121	42,1	85,55	4,81	19,63	152,09	
	123	9,4	17	0,96		27,37	
	124	2(-2)	1,86	0,10		1,96	
	125	3,2 (-2,1)	3	0,17		4,27	
Totalt Axel 1		**74,5**	**137,03**	**6,6**	**23,76**	**241,9**	**2,32**
Axel 2	**216 (jbr)** **227 (skog)**	6	15,00	2,0	2,63	25,63	8,45
Totalt Axel 2		**6**	**15,00**	**2,0**	**2,63**	**25,63**	**8,45**
Axel 3	**311**	2,5+3	6,25+8,75	0.44		20,94	
	312	8,6	17,5	0,51	1,21	27,82	
	313	5	16,16	0,47		21,63	
	321	1,4	5,5	0,16	5,53	12,59	
	322	2	4,5	0,13		6,63	
	323	1,2	4,0	0,12		5,32	
	331	3	11,5	0,34	1,21	16.05	
	341	0,6		0		0,6	
Totalt Axel 3		**27,3**	**74,16**	**2,17**	**7,95**	**111,58**	
Totalt Leader						**83,3 mkr**	

Förtydligande av budget

Alla belopp inkluderar i tillämpliga fall övrig offentlig finansiering. Observera att i axel 3 ”de nya utmaningarna” åtgärd 312 och hela 331, är upptagna belopp helt finansierade av Jordbruksverket.

Budgetfördelning
Av budgeten för Kompetensutveckling Skogsbruk är 10 % fördelade på länen och 90 % finns i en nationell pott för länsövergripande ansökningar. Av budgeten för Skogens mångfald är 50 % fördelade på länen och 50 % finns i en nationell pott att fördelas till län med goda projektidéer.

”De nya utmaningarna” 2010-2013
Den budget som tilldelats länet för satsningen på de ”nya utmaningarna” fördelas enligt följande.

Åtgärdskod 111: Matlandet, 3,0 milj, Klimat Greppa Näringen, 1,13 milj
Åtgärdskod 121: Energi, 9,78 milj, Klimat, 1,09 milj, Omstrukturering av mjölksekt, 8,77 milj
Åtgärdskod 216: Våtmarker med syfte att fånga växtnäring, 2,04 milj, stängsel mot rovdjur 0,59 milj
Åtgärdskod 312: Matlandet, 1,21 milj
Åtgärdskod 321: Bredband, 5,53 milj
Åtgärdskod 331: Matlandet 1,21 milj

Ytterligare medel har behållits på Jordbruksverket för avrop från länsstyrelserna avseende åtgärdskoderna 216: rovdjursavvisande stängsel, 311: förnybar energi, 321: bredband.

Förklaring åtgärdskoder

(111) Yrkesutbildning, informationsinsatser, bl.a. spridning av vetenskaplig kunskap och innovativa metoder som riktar sig till personer verksamma inom jordbruks-, livsmedels- och skogssektorerna.
(112) Startstöd för unga jordbrukare.
(114) Anlitande av rådgivningstjänster inom jord- och skogsbruket.
(121) Modernisering av jordbruksföretag.
(123) Högre värde på jord- och skogsbruksprodukter.
(124) Samarbete om utveckling av nya produkter, nya processer och ny teknik inom jordbruks- och livsmedelssektorn.
(125) Förbättring och utveckling av infrastruktur som är av betydelse för utveckling och anpassning inom jord- och skogsbruket.
(214) Stöd för miljövänligt jordbruk.
(216) Stöd för icke-produktiva investeringar- jordbruk.
(221) En första beskogning av jordbruksmark.
(227) Stöd för icke-produktiva investeringar- skogsbruk
(311) Diversifiering av annan verksamhet än jordbruk.
(312) Stöd för etablering och utveckling av mikroföretag.
(313) Främjande av turistverksamhet.
(321) Grundläggande tjänster för ekonomin och befolkningen på landsbygden.
(322) Förnyelse och utveckling av byarna.
(323) Bevarande och uppgradering av natur- och kulturarvet på landsbygden.
(331) Utbildning och information avseende ekonomiska aktörer inom de områden som täcks av Axel 3.
(341) Kompetensutvecklings- och informationsinsatser för förberedelse och genomförande av en lokal utvecklingsstrategi.

EUROPEISKA UNIONEN

Länsstyrelsen
Västerbotten

LÄNSSTYRELSEN VÄSTERBOTTEN, 901 86 UMEÅ. TEL 090-10 70 00

www.ac.lst.se

LÄNSSTYRELSENS TRYCKERI, UMEÅ NOVEMBER 2008